

Str.:

- 7: „doběhli už na výši sněžné hory“ — patrně volně obměněná myšlenka ze závěru Máchovy Pouti krkonošské;
- 12: *Praha se blámla!* — V době od 6. 4. do 21. 4. 1861 zasedal první český sněm na Pětikostelním náměstí v tak zvaném Zemském domě. Sněm vzbudil velké naděje, ale pro nespravedlivý volební řád (srov. Spol.* I, 368) nic podstatného nevyřídil, neboť každé jednání ztroskotalo o odpor německých poslanců a konservativnost většiny české šlechty. Mimo jiné se zabýval také českým divadlem; v posledním zasedání byl přečten jako osmý bod programu návrh Karla Schwarzenberga a Clam-Martinitze „o upravení divadla ohledem na obě národnosti a v pádu potřeby zřízení Národního divadla“. Bylo přislíbeno, že časem přijde návrh na pořad, stavět se však začalo až v květnu 1862, a to ještě jen divadlo Prozatímní. Zasedání sněmu žárlivě střežila strana německo-byrokratická, tak zvaní „přátelé ústavy“ (Schmerlingovy, srov. vysv. k str. 14), která vyvolávala v Praze různé výtržnosti a svalovala je pak na příslušníky „strany pokroku“. Strana tato se utvořila v Praze r. 1861 při znova zavedených obecních volbách s cílem dosáhnout úplné samosprávy obce a posílení živlu národního; *Père-Lachaise* — největší hřbitov pařížský s hroby vynikajících lidí; *místo Košíř* — míněn Malostranský hřbitov na Plzeňské třídě v Košířích; *lorety* — nevěstky; *grisety* — milenky umělců a studentů; *invita* — bezděčná, nedobrovolná;
- 13: *slavný výbor divadelní* — v jeho čele stál František Palacký, Pravoslav Trojan, Ladislav Rieger a jiní příslušníci pozdější konservativní strany staročeské;
- 14: *říšská rada* — přejímala podle únorové ústavy (z 26. 2. 1861) v zájmu jednoty rakouské říše většinu pravomoci zemských sněmů; *faseta* — přibroušená ploška;
- 15: *slavnost Máchova* — 1. května 1861 k 25. výročí básnickovy smrti; *slavnost Klicperova* — 22. 6. 1861 při odhalení jeho pomníku, vytvořeného Antonínem Wildtem (srov. vysv. k str. 23);
- 16: *k svatému Janu* — k bronzové soše sv. Jana Nepomuckého na

* Zkratkami *Div.*, *Spol.*, *Pod.*, *Lit.*, *Žerty*, *Studie* odkazujeme na svazky *České divadlo*, *Česká společnost*, *Podobizny*, *Literatura*, *Žerty*, *bravé i dravé*, *Studie*, *krátké a kratší* ve spisech Jana Nerudy.

Karlově mostě, kde se v předvečer jeho svátku 16. 5. slavila pobožnost;

- 18: *graeconisující móda* — vracející se k řeckým vzorům; *sit venia* — ... verbo, odpusťte, promiňte to slovo;
- 19: *jistý německo-český spisovatel* — Alfred Waldau, vl. jm. Josef Jarosch (1837—1882), který psal příznivě o české literatuře a českých národních obyčejích. Zmínka se týká jeho kulturní studie *Geschichte des böhmischen Nationaltanzes* (Dějiny národního českého tance), která toho roku vyšla; „*že neslaví svatého Jana také v Krakově*“ — narážka na útisk, jaký trpělo polské království od vojska a policie tehdejší ruské správy;
- 20: *můžeme nyní zpívat bez trestu* — Češi dosáhli většiny v pražských volbách 11. 3. 1861;
- 21: „*Aequam memento* ...“ — „Pamatuj, abys i v nesnázích zachoval klidnou mysl“; *rifleman* — střelec; *Spojené obce* — název anglických kolonií v Severní Americe, které se r. 1776 osamostatnily a daly základ USA; *Lincoln* — Abraham L. (1809—1865), od r. 1860 prezident Spojených států severoamerických, vedl právě boj Severu proti Jihu za odstranění otroctví;
- 22: „*Dii omen*“ — ... vertant, bozi nechť odvrátí toto zlé znamení; *chi scampa d'un punto* ... — kdo vyvázne v jednom bodě, vyvázne v tisíci jiných; „*Mit euch, mit euch*...“ — „S vámi, s vámi a s letem vašich praporů“; *obdržovali jsme jenom poličky* — při obřadu biřmování biskup pomaže čelo biřmovance křížmem a lehce se dotkne jeho levé tváře, čímž mu podle katolické církve naznačí, že bude pro víru trpět; *v nárožním tom domě* — roh Národní třídy a ulice Karoliny Světlé čp. 314; *slovanské kněhkupectví* — bylo povoleno knihkupci Emanuelu Petříkovi; *Österreichische Zeitung* — orgán se silně protislovanským zaměřením;
- 23: *paní Thoméova* — roz. Güntherová, druhá žena ředitele pražského divadla Franze Thoméa; účinkovala jen několikrát v českých operách a koncertech, Nerudova zmínka se týká její úlohy Maffia Orsini ve zpěvohře *Lucrezia Borgia* 26. 5. 1861; *Wildt* — Antonín W. (1830—1883), měl sochařskou dílnu v Praze ve Spálené ulici; *Büdinger* — Max B. (1828—1902), německorakouský dějepisec, zabývající se problémy dějin českých, rakouských a uherkých. R. 1859 vydal spis *Die Könighöfer Handschrift und ihr neuester Verteidiger* (Královédvorský rukopis a jeho nejnovější obránce); *přítelkyně Augsburyň* — něm. list *Augsburger allgemeine Zeitung*, který založil r. 1798 J. F. Cotta; v té době silně útočil proti Čechům;
- 24: *Johannes Müller* (1752—1809), něm. dějepisec, napsal pětisvazkové *Dějiny švýcarské*;
- 25: *aréna* — německé nekryté dřevěné divadlo ve Pštrosce, kde se hrálo od r. 1849; představení ohlašoval prapor vyvěšený na

Koňské bráně; *Novoměstské divadlo* — stálo v letech 1859—1886 za bývalou Koňskou branou v místech pozdějšího Nového německého, dnes Smetanova divadla. Protože mělo v létě ulehčit provozu Stavovského i Prozatímního divadla (mohlo pojmout 4000 diváků), hrálo se v něm česky i německy; česká představení bývala z počátku většinou jen odpoledne (viz Div. III, obr. příl. č. 2); *ku pohřbu německé herečky* — Adély Allram-Lechnerové, členky Král. zem. divadla; *Redwitzova svařenina* — historická činohra Filipina Welserová aneb Vítězství lásky nad otcovským srdcem od něm. dramatika Oskara Redwitze (1823—1891), které vytkl Neruda přesládkost i v obšírné kritice v Času 4. 6. 1861 (viz Div. I);

- 26: *školní rada pan Mareš* — Johann Maresch (nar. 1810) měl pro své jednostranné zdůrazňování němčiny stálé konflikty s Čechy; zprávu o jeho odchodu vyvracely Pražské noviny; *raffinement* — vychytralost; *buršenshafty* — spolky něm. nacionalistických studentů, buršáků;
- 27: *kleidsame Tracht* — slušivý kroj; „*Wo ist des Deutschen Vaterland*“ — „Kde jest vlast Němce“ (správně „Was ist ...“), jedna z nejpopulárnějších vlasteneckých písní Ernsta Moritze Arndta (1769—1860) z dob protinapoleonských válek; *Presse* — vídeňský list, založený r. 1848 Augustem Zangem (1807—1888); v letech šedesátých se stal orgánem zcela korupčním; *nový měšťanosta* — 11. 4. 1861 byl zvolen starostou Prahy František Pštros (1823 až 1863), který zavedl do obecních úřadů vedle němčiny také češtinu; *jeden doktorand* — 3. 6. 1861 disputoval česky Nerudův spolužák Rudolf Volf, kandidát veškerých práv, s JUDry Mezníkem a Strakatým o dvou větách z práva tržebního a směnečného a potom z rakouského civilního práva; *Brinz* — Alois B. (1820—1887), něm. profesor římského práva, zastával v r. 1861 ve vídeňské říšské radě stanovisko centralistické, ostře nepřátelské Čechům; *Herbst* — Eduard H. (1820—1892), profesor trestního práva, rovněž nebezpečný odpůrce Čechů (srov. Spol. I, 50—63); *Vlastenská hospodářská společnost v Čechách* — založená v r. 1770 Marií Terezií ke zvelebení hospodářství; *Lumbe* — Josef Thaddaeus L. (1801—1875), profesor politického hospodářství na pražské universitě a polytechnice. Dal podnět k zřízení hospodářských škol;
- 29: *Vaterland* — konservativní vídeňský deník, vych. od r. 1861; hájil zájmy vysoké šlechty a duchovenstva; *Jiříkovo vidění* — Tylova hra z r. 1849; v r. 1853, za Bachova absolutismu, přepracoval Tyl hru dvakrát: v květnu, kdy vypustil politicky výrazná místa, a po nové censuře ještě v září; zde se naráží na třetí text, politicky zcela bezvýrazný. V odpoledním nedělním představení (9. 6. 1861) hrál Jan Kaška (1810—1869) Honzu a František Kolár (1829 až 1895) Severina; *Wien, wie es weint und lacht* — Vídeň, jak pláče

- a jak se směje, fraška od Theodora Flamma (1821—1902), vídeňského lidového autora; dávala se tehdy v Praze po prvé v letním divadle 3. 6. 1861; *Nebobá Italie!* — 6. 6. 1861 zemřel hrabě Camillo Cavour (nar. 1810), horlivý zastánce jednoty Italie, její národní svobody a ústavních práv v rámci domácí monarchie; *od Prager Zeitungu, čili spíše z Bohemopolisu* — v příl. k č. 101 z 28. 4. 1861 vyšel štvavý a urážlivý protičeský feuilleton „Skizzen vom Lande“ (Črty z venkova), datovaný Bohemopolis, Ende April (V české obci koncem dubna). Neruda reagoval feuilletonem *Dopis z Bohemopolisu*. Špatné vtipy, otištěným 2. 5. 1861 (viz Spol. I, 13—17), kde odhalil krátkozrakost a zpátečnictví úředního listu, který po odročení českého sněmu zesměšňoval volební jednání Čechů a jejich úsilí svrhnout nespravedlivý volební řád. Odpověď pisatele z *Prager Zeitungu* vyšla až 9. 6. téhož roku;
- 30: *Dalibor* — hudební časopis z let 1858—1864; *rybářské, zednické a jiné* — narážka na naivní básničku Fr. Al. Lhotky „Rybářská“ v 17. č. z 10. 6. 1861, kde se rybáři radují z odchodu ledů, že zase budou moci lovit ryby; „*lose Blätter im Winde*“ — „pouhé listy ve větru“; „*dann im Dunste . . .*“ — „aby potom zmizely v dýmu zapomnění“; citáty z feuilletonu „Z Bohemopolisu“, jimiž autor charakterisoval vlastní feuilleton z 9. června; *zarazit* — založit; *Hein* — Franz von H. (1808—1890) byl r. 1861 jmenován presidentem říšské rady, kde jako krajní centralista neblaze proslul svým hrubým vystupováním proti českým poslancům (viz Spol. I, 52);
- 31: *Jablonský* — básník Boleslav J. (1813—1881) dosáhl hodnosti kanovnické v Polsku, kde žil od r. 1847;
- 32: „*Ernestl, weg von der Mauer . . .*“ — „Arnoštku, jdi dál od zdi, zamažeš si tu pěknou čamaru, co jsem ti nedávno koupila; Rebecko, drž hlavu zpříma, — když člověk nosí kalpak, musí jít hezky hrdě!“ (*kalpak* — vysoká čepice s kožešinou); *trambulant* — třasák; *Norma* — opera italského skladatele Vincenza Belliniho (1801 až 1835); *Prorok* — opera Giacoma Meyerbeera (1791—1864);
- 33: *Zápisky králíka policinellova* — V libockém lesíku Hvězda konala se odedávna vždy v neděli po sv. Markétě (13. července) česká lidová slavnost se všemi pouťovými atrakcemi (*policinell* — šašek); *gardina* — závěs, opona;
- 34: „*ať se . . .*“ — pinkl hází, odrhovačka, která přišla v těch letech do Prahy z Kolína;
- 35: *novák* — nový měděný krejcar; „*Beweisen!*“ — dokázat; „*gemachtes Czechentum*“ — „umělé češství“, oblíbený výrok F. Schmerlinga, tvůrce pověstné únorové ústavy, nepřátelské Čechům; v tomto štvavě protičeském duchu byly řízeny i jmenované německé listy, vesměs krajně nacionalistické a protifederalistické (srov. Spol. I, „O budoucnosti Čechů“ a „Na táčkách“, str. 22-31);
- 37: *kabalistická znamení* — šifry dopisovatelů denních listů (*kabalis-*

- tický* — tajemný, mysticky záhadný); *hlat* — krystal, hladká plocha;
- 39: *mosaický* — židovský; „*kannegießer*“ — pivní politik, podle nejznámější komedie norskodánského spisovatele Ludviga Holberga (1684—1754) *Der politiske Kandestöber* (Konvář politik) z r. 1772; *Deutsches Museum* — týdeník vydávaný v l. 1851—1861 v Lipsku Eduardem Prutzem (viz vysv. k str. 110); *Stimmen der Zeit* — měsíčník, potom týdeník vydávaný v l. 1858—1861 Adolfem Kolatschkem (viz vysv. k str. 110) v Gothě a v Lipsku; r. 1862 přenesen do Vídně, kde také téhož roku zanikl;
- 40: *Vaterland* — viz vysv. k str. 29; *Neueste Nachrichten* — mnichovský deník založený r. 1848; *Wanderer* — vídeňský politický deník redigovaný dr. Grossem; *Ostdeutsche Post* — týdeník založený r. 1848 Ignazem Kurandou (1811—1884), známým tehdy Čechům z vyjednávání o obeslání frankfurtského parlamentu; uplatňoval program velkoněmecký a s oblibou tvrdil, že Čechy nikdo v Evropě nezná; *Gegenwart* — německý politicko-literární a kritický list; *Ost und West* — list založený v Praze 1. 7. 1837 původně jako literární zprostředkovatel mezi Německem a slovanským Východem; *Times* — největší angl. deník, založený r. 1788 a od r. 1814 nezávislý na vládě a na politických stranách;
- 41: *Moniteur* — M. universel, od r. 1799 franc. oficiální orgán, přísluhující všem vládnoucím směrům;
- 43: *Baedeker* — Průvodce po Evropě od německé vydavatelské firmy, kterou založil Diederich B. (zemř. 1716); *Zap* — Průvodce po Praze od Karla Vladislava Z. (1812—1871), spisovatele děl zeměpisných, historických, archeologických a j.; *Klutschak* — *Der Führer durch Prag* (Průvodce Prahou) od Franze K. (1814—1886), viz vysv. k str. 63; *Gerichtsdienier* — soudní sluha, doručovatel; *krišpindl* — (z něm. Christkindl) Ježíšek;
- 44: „*Erhalten zur Zustellung*“ — Dostal k vyřízení; *Astor-Library* — veřejná knihovna v New Yorku, založená odkazem amerického obchodníka Johna Jacoba Astora (1763—1848). V tehdejší době měla asi 150 000 svazků; *Brioschi* — Carlo B. (1826—1895), milánský krajinář a malíř dekorací, působící tehdy ve vídeňském dvorním operním divadle; *Kässmann* — profesor sochařské akademie ve Vídni; *kdo to byl?* — Emanuel Meliš, snoubenec Antonie Körschnerové (srov. vysv. k str. 52); oba byli známi touhou po popularitě;
- 45: *Zang* — viz vysv. k str. 27; *Dresdner Zeitung* — Drážďanské noviny; „*deutsch-ernstes Gesicht*“ — „německy vážný obličej“; *Riehl* — Wilhelm Heinrich R. (1823—1897), něm. kulturní historik; jeho spis *Die deutsche Arbeit* (Německá práce) vyšel r. 1861; „*Nicht nur der deutsche Mann...*“ — „Dnes pracuje pilněji a produktivněji než před dvěma tisíci lety nejen německý muž, ale i německý dobytek“; *s holštýnské strany* — narážka na starý spor mezi Dánskem

a Pruskem o vévodství Šlesvik a Holštýn, který vedl v r. 1848—1850 a znovu v r. 1864 (viz Spol I, 37 a přísl. vysv.) k válce mezi oběma státy. 25. 7. 1850 byla spojená armáda šlesvicko-holštýnská, vedená pruským generálem Willisenem, poražena dánským generálem Kroghem. Touto bitvou opanovali Dánové zemi až po řeku Eider;

- 46: *prkenná bouda před Skotskou branou* — zatímní vídeňská sněmovna; *bundesakta* — základní zákon německého spolkového státu Bundu z 10. 6. 1815, výsledek dohody mezi Rakouskem a Pruskem, které vedly spor o vrchní státní moc; *levice s centrem* — poslanci sedící na levé straně a ve středu parlamentu, stoupenci vládní centralistické politiky a umírnění (viz Spol. I, 50—63); *osvědčily to svými adresami* — podaly adresu důvěry vládě, když koncem srpna 1861 rozpustila uherský sněm na znamení protestu proti jeho národní politice, zvláště v daňových otázkách; *jenom snad ne peněz* — vláda nechtěla poskytovat neněmeckým národům půjčky;
- 47: *Reichsrats-Klárka* — majitelka kantiny vedle vídeňské sněmovny;
- 48: *Komzák* — Karel K. (1823—1893), kapelník a skladatel taneční hudby; „*třicet nových*“ — třicet krejcarů; *naše Zdenka* — Z. Havlíčková, dcera Karla Havlíčka Borovského. V její prospěch byla uspořádána za předsednictví Augustiny Braunerové, choti Zdenčina poručníka, loterie, která vynesla v r. 1861—1862 30 596 zlatých, jež jí byly uloženy jako věno;
- 49: *drobné klepy „od Labe“* — z Nymburka, viz feuill. z 25. 8. 1861; *Pražské noviny* — české znění oficiálního vládního orgánu Prager Zeitung, který vycházel od r. 1744 (česky od r. 1786) a byl nenáviděn českými čtenáři;
- 50: *Nemám vtípu* — Pražské noviny takto reagovaly v rubrice Zprávy pražské a z venkova na Nerudův feuilleton z 5. 9. 1861 (viz str. 49); Neruda jim odpověděl 7. 9. 1861 v Času: „Následkem předvčerejšího našeho feuilletonu, v němž se satirickým způsobem poukázalo k nepopíratelné pravdě, že nynější Pražské noviny jsou úplným překladem německého Prager Zeitungu, vyjelo si na nás slavné dvoujazyčné pěstounstvo ouředních dvojčat a postihlo nás ranou smrtelnou. Řeklo totiž, že Čas v témže čísle, ve kterém zmíněný žert měl, přes 400 řádek „redakčního díla“ z Pražských novin otiskl, že tedy Čas z velké části jest pouze otiskem Pražských novin. Zajisté byl mnohý ohromen zprávou tou, že se „redakční dílo“ ouředního listu tak dobře hodí a tak obšírně do sloupců listu neodvislého, hledal snad ty úvodní články, ty mocné excerpty politických zpráv, a nenalezl ničeho, na to sobě ovšem nevzpomněl, že „redakční dílo“ to jest — částečný překlad a výtah ze zasedání rady. Ze slušnosti a kvůli úplnosti přinášíme totiž sedění říšské rady i tenkrát, když jsou méně zajímavá, třeba by je, jak se říká, nikdo nečetl. Ranní poštou obdržíme stenografické zápisky

z Vídně, večer vycházející Pražské noviny mohou tedy již překlad neb. výtah míti. Německé časopisy otisknou jednoduše německé ty stenografické zprávy, nebo je jen zkrátí, jakož vůbec i jindy jedny časopisy z druhých mnoho, někdy skoro všechno, otiskují, časopisy české musí vše zpracovat nebo překládat. Opatrně používá tedy i Čas i jiné české časopisy některé části překladu Pražských novin o radě říšské; že velmi opatrně, ví redakcí Pražských novin sama, protože se svého stanoviska rovněž opatrně překlady a výtahy naše otiskuje. Co se týká tedy překladu, kdy na př. sedění započalo aneb kteří ministři na ministerské lavici seděli, použijeme ovšem překladu Pražských novin nečítajíce řádek, rovněž činíme s řečmi lhostejnými, méně důležitými, jinak ovšem, kde začíná *redakční* dílo. České Pražské noviny nepřejí českým poslancům, my jim však přejeme a přinášíme řeči federalistů ve znění úplném, kdežto ouřední list podává jen pouhé výtahy. Tolik jen v odpověď na to, že jsme zčásti otiskem Pražských novin. Bavilo nás ale, že Tagesbote aus Böhmen přinesl hned druhý den zprávu o polemice mezi námi a Pražskými novinami a že sdělil proti nám čelící notici těchto. Bavilo nás, že právě Tagesbote, jenž nej-mistrněji nůžkami a rumělkou redigován jest, poukazuje k otiskování překladu. Nepodává sice vlastního náhledu o tom, to nás však méně nepřekvapuje při Tagesbote, kterýž pro samé *die Presse sagt, der Wanderer meint, die Ostdeutsche Post äußert sich, die Neueste Nachrichten glauben* často po měsíce nepřišel již ani k tomu, aby řekl, co sám míní.“ — Dále pak Neruda naráží na článek „Když v nepokojných prvních dnech srpna“, který otiskly Pražské noviny 7. 9. 1861 v rubrice Zprávy pražské a z venkova; *Tagesbote aus Böhmen* — pražský něm. deník, který vedl v proti-českém duchu David Kuh (1819—1879); „*die Presse sagt ...*“ — Presse praví, Wanderer míní, Ostdeutsche Post se vyslovuje, Neueste Nachrichten myslí (viz též vysv. k str. 40);

- 52: *z počátku vlády Bachovy* — v letech 1853 a 1854; *kulaté klobouky* — černé plstěné klobouky s úzkou střechou a stuhami v národních barvách, jaké nosili rakouští Slované (srov. feuilleton Honba na klobouky na str. 273—275); *nerozhodnou-li se dnes navečer* — ve sboru obecních starších 12. 9. 1861 byl přijat většinou hlasů návrh městského rady Weniga, aby byla r. 1862 zavedena čeština jako vyučovací jazyk na školách hlavních, farních a triviálních; *hat uns großgesäugt* — odkojila nás k velikosti; *o Schillerově slavnosti* — 10. 11. 1859 na Žofíně; tuto poslední česko-německou slavnost v Praze Čechové bojkotovali a zesměšňovali; *Tischbein* — J. H. Wilhelm T. (1751—1829), něm. malíř; *redakce Pražských novin* — byla v průchodním domě bývalého svatoanenského kláštera, Anenská ul. čp. 211-10, blízko Karlova mostu; *žurnalistický sňatek* — narážka na zprávu z 12. 9. 1861: „Dnes v 11 hodin

- bude v chrámu Páně u sv. Jakuba oddán pan Emanuel Meliš, redaktor Dalibora, s redaktorkou Lady slečnou Antonií Körschnerovou. Oddávat je bude redaktor Pozoru pan kanovník P. Václav Štulc, družbou bude redaktor Národních listů Dr Julius Grégr, svědkové jsou redaktor Času pan JUC Vávra a redaktor Živy pan Dr Grégr“;
- 53: *proti únorovému vzduchu* — proti Schmerlingově ústavě z 26. 2. 1861, viz vysv. k str. 14;
- 54: *Tegnér* — Esaias T. (1782—1846), švédský básník, proslulý zvláště cyklem básní Frithjofssaga z r. 1825 podle staronorských pověstí o středověkém hrdinovi Frithjofovi;
- 55: *lazaroni neapolští* — přístavní nosiči; neradi pracovali, a proto žili v bídě;
- 56: *palestra* — pálka na míč;
- 58: *uhlíři pařížští* — karbonáři, tajný politický spolek „la charbonnerie“, jehož nejradikálnější skupina měla cíle republikánsko-socialistické;
- 59: *Moniteur* — viz vysv. k str. 41; *Kossak* — Ernst Ludwig K. (1814—1880), populární tvůrce berlínského feuilletonu; *Alfred Meissner* (1822—1885), něm. básník rodem z Čech; zprvu byl Čechům nakloněn (srov. báseň Žižka z r. 1846), ale po roztržce obou národností r. 1848 přešel do tábora Čechům nepřátelského;
- 61: *Vídeňská kavárna* — v poschodí domu čp. 846-2 na rohu Příkopů a Václavského náměstí. R. 1861 tam bývaly schůzky slovanských vlastenců a spisovatelů; *máme již zvoleného dramaturga* — míněn Gustav Pflieger Moravský;
- 63: *Päumann* — Anton P. (zemř. r. 1870), policejní ředitel z doby Bachova absolutismu; *purgační prostředky* — projimadla; *politikové z Celetné ulice* — Neruda myslí buď redakci Prager Morgenpostu, deníku, který vydával v čp. 563-22 Heinrich Mercy v l. 1858—1864 a řídil Heinrich Schindler, anebo konservativní české politiky z řad šlechty a bohaté buržoasie, kteří se scházeli v Pezoldově restauraci čp. 597-13; *nejstarší politická firma pražská* — Bohemia, něm. časopis, vycházející u Haasů již od r. 1828; byla tehdy — za redakce Franze Klutschaka (v l. 1844—1877) — mluvčím nejtužšího centralismu, nepřátelského Čechům; *s mladším svým bratrem* — s Národními listy, zal. 1. 1. 1861, o tři měsíce později než Čas, vych. od 2. 10. 1860; *oktáv* — osmidenní slavení velkých svátků od neděle do neděle;
- 64: *hlemýžď v Andersenově bajce* — hlemýžďí matka v pohádce „Šťastná rodina“;
- 65: *kleidsame Trachten* — viz vysv. k str. 27;
- 66: *aerugo nobilis* — ušlechtilá měděnka; *Arkadie* — česko-německý umělecký spolek, zal. r. 1860; užíval často latiny, aby byl neutrální; *Kniewärmer, Pulswärmer* — nákolenky, nátepníky;
- 67: *poesie Ossianova* — Zpěvy Ossianovy, sbírka písní smyšleného

- skotského hrdiny Ossiana od Jamese Macphersona (1738—1796); *Lada* — beletristický a módní časopis, vych. v Praze v l. 1861 až 1863 za redakce Antonie Körschnerové-Melišové;
- 68: *La Grève* — Place de la Grève, náměstí v Paříži, kde se konaly popravy;
- 69: *Žurnalistické klepy* — 14. 10. 1861 byla slavnostně otevřena Západní železná dráha z Plzně do Bavorského Brodu a při této příležitosti uspořádalo ředitelství v Cerhovicích hostinu; zúčastnili se jí Palacký, Rieger a Brauner, kteří byli ve všech městech, kudy cestou z Prahy projížděli, nadšeně vítáni; *jistá kavárna poblíž Karolina* — přímo vedle Karolina v Železné ulici čp. 545-7 měl kavárnu Němec Johann Baptist Fuchs; *Figaro* — vídeňský humoristický týdeník, vych. od r. 1857; *alma mater* — universita; *první biblická tučná kráva* — o sedmi pěkných a tučných kravách se zdálo Faraonovi (1. M, 41); Josef mu vyložil, že znamenají sedm roků úrody;
- 70: *Sie taten ihre Schuldigkeit* ... — Konali svou povinnost, volali nepřetržitě ... Pánové ... vystoupili z vagonu, aby obhlédli davy, — chtěl jsem říci, aby pozdravili lid; „*Es lebe das deutsche Salz!*“ — „Ať žije německá sůl!“;
- 71: *Lukeš* — Jan Lukes (1824—1906, psal se též Lukeš), český tenorista, měl zásluhu o založení Hlaholu; *Procházka* — Ludevít P. (1837—1888), hudební skladatel, jeden z prvních zakladatelů Hlaholu a Umělecké besedy; *Heller* — Ferdinand H. (1824—1912), hudební skladatel a pedagog, ředitel Hlaholu. Všichni tři byli nadšenými organizátory českého hudebního života;
- 72: *betéra* — nevěstka;
- 73: *Herrnhutové* — Ochranovští, obyvatelé Herrnhutu (Ochranova), který byl založen r. 1722 v saské Lužici jako jedno z hlavních sídel Jednoty bratrské;
- 74: *Václav Rozum* (1824—1858), profesor a vydavatel časopisů pro mládež;
- 75: *schmelzský hřbitov* — hřbitov Na Schmelzu v XV. okrese v záp. části Vídně; byly tu uloženy oběti revoluce r. 1848;
- 77: *Felkl* — Ing. F., výrobce globusů a přírodovědeckých pomůcek v Roztokách u Prahy;
- 78: *první světová výstava v Kensingtonu* — v londýnské čtvrti K. konala se výstava r. 1851 a z ní bylo zařízeno r. 1857 stálé museum pro podporování vědy a umění výchovou schopných učitelů; *fibrin* — bílkovitá látka vylučující se účinkem enzymů;
- 80: *Bedlam* — lidová zkratka pro velký londýnský blázinec Betlehem; *známý můj lékař* — Bohumil Ceyp z Peclínovce (1835—1879), internista pražské nemocnice, od r. 1866 lékař ústavu choromyslných, Nerudův poradce při tvorbě některých typů v Arabeskách

- a Figurkách Povídek malostranských; *Morison* — angl. šarlatán, který vyráběl pověstné pilulky k léčení duševně chorých;
- 81: *efekty* — cenné papíry;
- 82: *Almquistova Sára* — hrdinka románu *Det går an* (Je to přípustné), v jejíž postavě švédský spisovatel Carl Jonas Love Almquist (1793—1866) vyjádřil r. 1839 své pokrokové názory na lásku a manželství proti dobové konvenci;
- 83: *svatá Kateřina zakončuje* — její svátek je 25. listopadu;
- 84: *Společná hostina ve Vídni* — 11. 12. 1861 se konala v Meislově hostinci ve Vídni hostina českých poslanců, ke které dali podnět poslanci Brosche, Krása a Stark. Česká strana si vymínila, aby nebyly pronášeny přípitky a vedeny politické rozhovory, takže shromáždění mělo jen společenský ráz. Poslanec Brosche z obezřetnosti, aby neurazil Čechy ani Němce, volal francouzsky „*Messieurs à vos places*“ — „Pánové, na svá místa“; Neruda přidává jménu německého poslance *Karla Brosche* přízvisko *Concordia* podle někdejšího utrakvistického deníku z r. 1849, který si vytkl za cíl sblížení obou národností; *Alois Brinz* — viz vysv. k str. 27, odtud přízvisko *Discordia* (Nesvornost);
- 85: *stížnost proti profesoru Tonnerovi* — šlo o štvavou žádost pražských Němců, aby Emanuel T. (1829—1900), profesor obchodní akademie, od r. 1861 poslanec českého sněmu a věrný stoupenec strany národní, byl zbaven učitelského úřadu, „poněvadž se chová nespravedlivě k německým žákům“. Německé listy uveřejnily žádost s mnoha podpisy (ve skutečnosti jich bylo jen devět). Narážka se týká Václava Vaváka, který veřejně protestoval proti zneužití svého jména na žádosti; *Brejle* — satiricko-humoristický ilustrovaný list, který vycházel již r. 1849 a 20. 10. 1861 byl po dlouhé přestávce znovu povolen s mottem „Smějeme se jim“ za redakce Bedřicha Mosra; počátkem r. 1863 je nahradil Šotek; *Humoristické listy* — s podtitulem *Ilustrovaný archiv rozmaru a vtipu*, vycházely po několikaměsíční přestávce znovu od 5. 5. 1859 jednou týdně vždy v sobotu, redakcí Josefa Rudolfa Vilímka; *Pražské noviny* — viz vysv. k str. 49; *divadelní kritik Pražských novin* — týká se patrně divadelního referátu v sobotu 14. 12. 1861 o Křištofu a Renatě nebo hned následujícího o Převržené slánce, kde se referent A. Š. (Aleš Šubert?) vyslovuje proti způsobu provozování jevištního tance;
- 86: *Prager Morgenpost* — viz vysv. k str. 63;
- 88: „*bei Malzwitz und Hopfenironie*“ — doslova „za vtipu ze sladu a ironie z chmelu“; nářezka na výpady německých listů, jež takto charakterisovaly jim nepohodlný Nerudův humor; *únorový patent* — únorová ústava, viz vysv. k str. 14;
- 89: *Päumanna není více mezi námi* — viz vysv. k str. 63; nebyl již policejním ředitelem, opustil Čechy; *pranice mezi ozbrojenými*

- a bezbrannými* — v silvestrovské noci 1860 došlo před novoměstskou kavárnou k srážce hloučku českých občanů a slovan-
ských studentů s šestičlennou policejní hlídkou, která použila
zbraně; Bulhar Zlat, student vyšší obchodní školy, utrpěl krvavé
zranění na hlavě; *postbüchel* — novoroční poštovní knížka;
90: „*Die Seeschlange der czechischen Journalistik*“ — „Mořským hadem“
české žurnalistiky nazývaly českou divadelní otázku posměšně
německé noviny, aby naznačily, že tak jako mořský had i české
divadlo existuje jen v bujné fantasii; *Kolatschekovy noviny Stimmen
der Zeit* — viz vysv. k str. 39; *Felice notte* — Šťastnou (dobrou)
noc;
91: *špinhaus* — donucovací pracovna; narážka na Heinův verš v básni
Tannhäuser ze sbírky Nové básně: „Ó Němci! Nám chybí
národní káznice (Nationalzuchthaus) a společný bič!“;
92: *Kuranda* — viz vysv. k str. 40; *Rübezahl* — Krakonoš (Rybrcoul),
něm. ilustrovaný humoristicko-satirický časopis, vych. v Praze
v l. 1858—1861 za redakce Julia Gudlinga; rád se posmíval
Čechům (srov. Spol. I, 91);
93: *milly* — stearin vyráběný metodou vynálezce de Milly;
94: *Fliedermühle* — Bezovka, bývalý starý hostinec ve Všehrdově
ulici na Žižkově, u něhož býval rybník; *Kuh, Kubranda* — na-
rážka na Davida Kuha (viz vysv. k str. 50) a Kurandu (viz
vysv. k str. 40);
95: *Rajská zahrada* — rovněž na Žižkově, v blízkosti Riegrových sadů;
Schlammäder — bahenní lázně; *šlampicht* — nepořádek, zmatek;
godšebr — kočébr, podomní obchodník jihoslovanského původu,
prodávající drobné delikatesny a galanterní zboží z koše zavěše-
ného na krku; *Krakonoš* — časopis Rübezahl, viz vysv. k str. 92;
Černé hory (Fichtelgebirge) — Smrčiny; *Moldava* — Vltava (něm.
Moldau); *Schützinsel* — Střelecký ostrov v Praze; *kalamín* —
zinková ruda; *sitaník* — otrušík, arsen; *dasík* — kobalt; *surmík* —
antimon; *plísta* — měděnka;
96: *Macháčkové* — Josef Macháček měl cukrovar ve Zdicích a byl
r. 1861 zvolen do zemského sněmu za okres Smíchov, Beroun
a Unhošť; zasedal pak i v říšské radě; *do Poštovské ulice* — do
hostince U Kuchynků čp. 323-27 v dnešní ul. Karoliny Světlé
v Praze I; „*Hier sind frische Lachsen zu haben*“ — „Zde možno
dostati čerstvé lososy“; „*Diese Bielitzer ... waren*“ — „Tito
běliči a přádelníci ... jsou u kalounkářů nebo tkalců přibližně
to, co byli helóti u Spartánů“ (*helót* — nevolník); *Menzl* —
Wolfgang Menzel (1798—1873), známý udavač, vydal r. 1824 až
1825 *Geschichte der Deutschen* (Dějiny Němců) v reakčně na-
cionalistickém a ostře protifrancouzském duchu;
97: *falešný pergamén* — narážka na rukopisy Králodvorský a Zeleno-
horský; *transito* — průvoz, doprava cizího zboží některou zemí;

- Brinzové a Herbstové* — viz vysv. k str. 27; *patent* ... „únorový“ — viz vysv. k str. 14;
- 98: *Hainspach* — dnes Lipová, městečko v okrese Rumburk; *diplom* — císařský reskript z 20. 10. 1860; sliboval Rakousku ústavu na základě rovnoprávnosti všech národností a uznání historicko-politické individuality všech zemí; *Tagesbote a Prager Morgenpost* — viz vysv. k str. 50 a 63; *tevelesy* — žerty, legrace, divadlo, podle populárního pražského židovského hodináře, vynálezce mechanických loutek, hracích skříněk a j. a zároveň talmudistického učenice Judy *Tevelese*, který žil v Praze v l. 1809—1869;
- 99: *Nepůjdu domů* ... — jen první píseň je národní (z Berounska), druhé dvě jsou dobové popěvky, třetí nadávkové úsloví; odrhovačka „Ať se (pinkl) hází“ se připisovala Haiszovi (viz vysv. k str. 296), ale přišla z Kolína; „*Lukesové*“ — viz vysv. k str. 71; *vor-meister* — střelmistr; *Farský* — Josef F. (1826—1889), Čech, založil v Praze r. 1856 kamenotiskařský závod, kde vydával podobizny významných osob; *lapillo* — italský název pro uzeninu a současně narážka na českého herce Jana Lapila (1816—1867), který byl povoláním řezník (srov. Div. III, 240—241); *Petschauer* — Bečovští (z něm. Petschau u Karlových Varů) měli známou dechovou kapelu;
- 100: *besedy* — narážka na národní besedy s českým programem, jejichž čistý výtěžek byl odváděn na stavbu Národního divadla; *markt-schreibři* — tržní zapisovatelé; *druhé vydání Dějin národa českého* — narážka na to, že Palacký psal původně Dějiny německy;
- 101: *erzvater* — praotec; *historicky známý sen* — biblický sen Jakobův, jemuž se zjevil Hospodin a řekl: „... zemi tu, na které spíš, tobě dám a semeni tvému“ (I. kn. M., kap. 28 a n.); *Ne-buk-a-ne-cár* — slovní hříčka se jménem Nebukadnezar (panovník říše Novobabylonské v 6. stol. před n. l.); *Keyzar* — Caesar (100—44 před n. l.), římský státník a vojevůdce; jeho jméno bylo někdy psáno s počátečním K, tu narážka na české jméno Kejzar; *frajtr Kalina* — hrdina Hálkovy básně, jež vyšla r. 1860 v almanachu Máj; *Jakub Malý* (1811—1885), kompilátor a překladatel, konservativní mluvčí staré generace; Neruda s ním často polemisoval; jeho *Spravedlivá kronika česká* (čili Prostonárodní dějepis České země) vyšla v sedmi svazcích r. 1844 a násl.; *kmen celtický* — Keltové, původní obyvatelé severní Francie a Anglie; *cikánský* — narážka na chybné etymologisování, spojující jméno Boemus — Čech se slovem cikán podle franc. bohémien a angl. Bohemian; *Bohemia* — viz vysv. k str. 63;
- 102: *Marbuda a Popuda* — narážka na knížete Markomanů Marobuda, který založil velkou říši se střediskem v Čechách; *Attila (praotec husarů)* — v l. 433—453 král divokých Hunů, kteří se pohybovali jen na koních (*atila* — husarský kabátec); *za císaře Otta* —

- německý císař Otto I. (936—973), získával intrikami mezi kmenovými náčelníky českými spojence proti knížeti Boleslavu I. (921—967); „*korak, korak za korakom*“ — spr. „korak ide za korakom“, třetí verš srbské vojenské písně „Maširala, maširala srpska regimenta“; *byla také spisovatelkou* — narážka na Magdalenu Dobromilu Rettigovou (1785—1845), litomyšlskou vlastenku; její Kuchařka vyšla po první r. 1821—1822;
- 103: *Libušin súd* — větší ze dvou zlomků rukopisu Zelenohorského; *Soběslav (jehož otec se nazýval Klicpera)* — Václav Kliment Klicpera napsal r. 1824 tragedii Soběslav, selské kníže; jako ředitel Akademického gymnasia měl titul c. k. školního rady; „*Von einem Belt zum anderen Belt*“ — „Od jednoho Baltu k druhému“, narážka na slova bývalé německé hymny „von der Etsch bis an den Belt“ — „od Adiže až k Beltu“ (*Belt* — dvě úžiny mezi Severním a Baltickým mořem); *provincie Reusz-Greiz-Schleiz-Lobenstein* — část Saska;
- 104: *Vršovci stali se ... úhlavními nepřáteli české literatury* — narážka na neúspěch Jeřábkovy dramatu Svatopluk aneb Záhuba rodu vršovského (po první Stavovské divadlo 26. 12. 1859) a tragedie Gustava Pflegra Svatopluk, zhoubce Vršovců (tamtéž 2. 2. 1861, srov. Hálekův referát v Národních listech 3. 2.); *Kochan, Mutina* — náčelníci rodu Vršovců; oba byli návodem Svatoplukovým i s potomky zavraždění; *Kamilo Böhm* — Josef Kamil B. (zemř. 1862), sochař, byl v Římě na Klárovu nadaci tři roky; vytvořil sousoší Poslední boj krále Jana Slepého; *Bakunín* — Michail Bakunin (1814—1876), ruský revoluční agitátor, anarchista, vězněný r. 1850 na Hradčanech pro pokus zorganizovat v Čechách nové povstání v květnu r. 1849; *rodina Ganslů* — žertovná etymologie se jmény Gans (husa) a Hansa, jež značilo původně soukromý spolek jednotlivých německých měst a později mocný obchodní spolek měst severoněmeckých;
- 105: *Herloš* — Karel Herlossohn (1804—1849), spisovatel českého původu, který psal německy, ale sympatisoval s Čechy; jeho dvousvazkový román Johannes Hus je součástí dvoudílného cyklu Böhmen von 1414 bis 1424; *dle Büdingra* — viz vysv. k str. 23; *Tummelplatz* — Rejdiště, starý název dnešního Smetanova náměstí s okolím v Praze I, kde se konaly turnaje; *orebité* — podle hory Oreb (biblické jméno) na Hradecku;
- 107: *Jan z Prahy* — Jan Nepomuk Druchsa, německo-český spisovatel bezcenných dějepisných prací; *Pohl* — Jan Václav P. (1756—1790), český jazykový brusič, autor mluvnice Die Sprachkunst a Pravo-
pisnost řeči české; *Fejfalík* — Julius Feifalik (1833—1862), moravský Němec, literární historik; *Büdingr* — viz vysv. k str. 23; *pražský David* — David Kuh (viz vysv. k str. 50); Neruda tu naráží na článek v jeho Tagesbote, pro který tuto redakci opustil;

- 108: *Krása* — Alois K., doktor práv, vydavatel Času a poslanec (viz vysv. k str. 109 a n.); *bra na velkého pasáka* — odbíjená s přeběhy;
- 109: *Nový David* — Počátkem r. 1862 přešel Neruda z redakce Času do Hlasu. Časopis Čas, který byl založen 1. 10. 1860 a veden z počátku v duchu pokrokovém a vlasteneckém (viz vysv. k str. 63), změnil od počátku roku 1862 svůj směr: vzdal se boje za historická práva národa českého, dostával vládní subvenci a zastával stanovisko zcela centralistické; zároveň se změnou v zaměření listu došlo i k změně vnější úpravy, velký formát byl nahrazen malým a redakce Času odrážela posměšky na nový formát v článku z 8. 1. 1862 poukazem na Davida, kterého v boji s Goliášem zachránila zručnost v metání prakem. Vydavatel a redaktor Času JUDr Alois Krása (1828—1900) byl r. 1861 zvolen poslancem českého sněmu za okres hořovicko-zbirovský; na říšské radě však přisluhoval vládě a hlasoval s ministerstvem proti vlastenecké pravici. 8. 6. 1861 nepodepsal na příklad Riegrův návrh na odročení říšské rady, což mu vyneslo přízeň ministerstva v podobě pražské advokacie. Svým voličům, kteří mu projevíli 17. 12. 1861 nedůvěru, odpověděl poukazem na tyrolského poslance Pfretschnera, který v obdobné situaci řekl kdysi svým voličům, aby se nemíchali do politiky, když jí nerozumějí. V článku z 4. 1. 1862 napsal Čas doslova: „Páni, kteří onen otevřený list podepsali, rokování rady říšské nestopují s pozorností, jižto potřebí jest tomu, kdo úřad politického kritika se ctí chce zastávat“ a v témže článku se dovolával Krása příkladu Palackého: „Na slovo vzatý dějepisec náš dr Palacký hlasoval v panské sněmovně nejednou s hrabětem Leonem Thunem ...“ Mezi oběma tábory vznikla polemika, při které Hlas charakterisoval Krásovo jednání jako velezradu na českém národě;
- Petőfi* — Sándor P. (1823—1849), maď. básník, v jehož poesii vyniká hlavně láska ke svobodě, k prostému lidu a k přírodě; padl v boji za svobodu maďarského národa r. 1849; *sufixní mluva* — maďarština vyjadřuje rozmanité mluvnické vztahy připojováním sufixů (přípon) k slovnímu základu; *Kazinczy* — Gábor K. (1818—1864), maď. spisovatel a liberální politik, známý jako obratný řečník na sněmu r. 1860; *Vörösmarty* — Mihály V. (1800—1855), maď. básník a účastník boje za politické obrození maďarského národa; *Filistínští* — zde Němci; jinak národ na jihu Palestiny, který dlouho utiskoval Izraelity; *Abner* — strýc a vojevůdce krále Saula, jehož syna podporoval v bojích o trůn proti Davidovi; později přešel do Davidova tábora, kde byl zavražděn; „*mládenec ryšavý a pěkného vzezření*“ — popis se hodil na dr Krásu: bylo mu tehdy třiatřicet, byl blondýn a svobodný;
- 110: *oulisný článek* — úvodník Času z 9. 1. 1862 V den voleb do Ob-

chodní komory pražské; „*Z Prahy na moře Jaderské*“ — vycházel anonymně od 4.—18. ledna 1862; *Kolatschek* — Adolf K. (nar. 1821), bývalý profesor těšínského evangelického gymnasia, vydával v té době ve Vídni *Stimmen der Zeit* (viz vysv. k str. 39) a v 2. pol. r. 1862 polovládní deník *Botschafter*, který měl za úkol dosáhnout společného postupu německých a maďarských liberalistů proti Slovanům; *Prutz* — Norbert Eduard P. (1816—1872), něm. básník, kritik a historik, vydával v letech 1851—1867 v Lipsku týdeník *Deutsches Museum* (viz vysv. k str. 39). O štvavých nesmyslech těchto listů viz Nerudův feuilleton „O budoucnosti Čechů“ v *Času* 23. 5. 1861 (Spol. I, 22—27); *Heller* — patrně Isidor H. (nar. 1816), vydavatel listu *Fortschrift*, zprvu pokrokového, pak obojetného; *Zang* — viz vysv. k str. 27; *si licet componere* — je-li dovoleno srovnání; *Pisling* — Theofil P. (nar. 1834), něm. žurnalista a spisovatel; žil až do r. 1863 v Praze, přispíval horlivě do *Stimmen der Zeit* a zajímal se živě o česko-německé vztahy, ovšem s německého hlediska, jak svědčí spis *Germanisierung und Czechisierung* z r. 1859 (viz Nerudův feuilleton „Z Reformy“, Spol. I, 171—173); *Gerstenbergův Ugolino* — truchlohra od něm. básníka a kritika Heinricha Wilhelma G. (1737—1823) z r. 1768 o pisánském hraběti Ugolino della Gherardesca, který odpykal své samovládné choutky smrtí hladem ve věži Gualandi; „*Alpen mit dem Zirkel messen ...*“ — „Alpy chtít měřit kružítkem jest nesmysl“; *ten druhý pražský David* — Bohemia, viz vysv. k str. 63;

111: *Aleš Šubert* — v 2. sešitu *Lýry sionské* začal vycházet překlad Dumasova románu *Hrabě z Monte Christa* (vyšel 12. 1. 1862); *Barnum* — americký představitel dryáčnické reklamy; *Tajnosti pařížské* — sensační román franc. spisovatele Eugèna Suea (1804—1859) z r. 1842—1843;

112: *výrok pražských novin o hře slečny Körschnerovy* — Marie K. byla přijata pro role první milovnice, a přestože hrála velmi slabě, *Pražské noviny* se vyjadřovaly o její hře pochvalně; vydavatelkou *Lady* (viz vysv. k str. 67) byla její sestra; *de mortuis nil nisi bene* — o mrtvých jen dobré; Marie Körschnerová sama požádala 10. 1. 1862 o zrušení smlouvy s divadlem;

113: *Nový byt, nové nehody* — V Praze I, Melantrichova ul. čp. 436-18, byla redakce a administrace politického deníku *Hlas*, který přejal počátkem r. 1862 někdejší federalistické stanovisko *Času* a celou jeho redakci až na Josefa Svátka; *Fliegende Blätter* — ilustrovaný humoristický týdeník, zal. v Mnichově r. 1844; *Ty máš ty nejkrásnější oči* — oblíbený vídeňský šlágr „Du hast die schönsten Augen“; „*Poslední růže*“ z *Marty* — arie podle skotské lidové písně z romanticko-komické opery Friedricha von Flotowa *Marta neboli Trh v Richmondu* z r. 1847; *Arditiho váleček* — *Il bacio*

(Hubička), skladba italského houslisty a hudebního skladatele Luigiho A. (1822—1903); *turbulací* — znepokojení, výtržnost; *až některý český Dante do pekla sestoupí* — italský básník Dante Alighieri (1265—1321) líčí v 1. části Božské komedie svou pouť peklem, kde nalézá řadu provinilců z italského veřejného života; „*Když jsi ty, sedláčku, pán*“ — lidová píseň „Ty pán, já pán“, srov. Čelakovský, Slovenské národní písně 1945, 319; *kolem slánských primátorů* — Když vyšlo v Národních listech z 6. 7. 1861 oznámení, že 45 obcí slánského okresu přikročilo k žádosti o jazykovou rovnoprávnost v úřadě i ve školách, otiskly Pražské noviny a německé listy zprávu, že se starostové šesti obcí proti tomu ohrazují. Ač se již tehdy ukázalo, že „ohrazení“ se dostalo do novin podvodnou cestou, byla polemika obou táborů zase v lednu r. 1862 obnovena;

114: *maska ... divadelního referenta* — podpisoval se značkou A. Š. (patrně Aleš Šubert, viz vysv. k str. 111); v Pražských novinách 15. 1. 1862 otiskl pochvalnou kritiku Veselohry Františka Jeřábka, zatím co frašku Veselý pohřeb od Václava Vlčka odsoudil; hry měly současně premiéru 12. 1. 1862 ve Stavovském divadle; *ve prospěch zakoupení chyžky Jungmannovy* — čtenářský spolek v Jungmannově rodišti Hudlicích uspořádal v lednu 1861 taneční zábavu a její výtěžek 112 zlatých byl uložen jako základ sumy potřebné k zakoupení rodného Jungmannova domku, kde měla být založena čítárna a knihovna k šíření osvěty v kraji; *makama* — (arab.) dostaveníčko, druh východní zábavné prózy s veršovanými vložkami; *Rudolf Valdeck* — pseudonym Rudolfa Wagnera (nar. kolem r. 1820), feuilletonisty a divadelního referenta listu Die Ostdeutsche Post (viz vysv. k str. 40) a později Neue freie Presse;

115: *nějaká mladá, krásná dáma* — roznesla se pověst, že tato žena, bydlící na Karlově náměstí, platí za každé dítě 600 zl. a kupuje prý i odrostlé osoby „pod tou výminkou, když před vystěhováním do Ameriky v sňatek manželský vstoupí“ (srov. Čas, 19. 1. 1862); „*dem Weibe kann geholfen werden*“ — „té ženě může být pomoheno“, obměna slov Karla Moora „Tomu muži může být pomoheno“ v závěru Schillerových Loupežníků; *Börne* — Ludwig B. (1786 až 1837), liberální novinář, spisovatel a divadelní kritik;

116: *reduta pražská* — maškarní bály, pořádané až do r. 1830 v Praze I, Masná ul. čp. 620-2 a 8 v domě u Vusinů, později pak na různých místech v Praze, na př. v Konviktě (v sále z bývalého refektáře), v Novoměstském divadle a U města Lipska; *par excellence* — zvláště; *fadesa* — nuda, suchopárnost; *ich kenne dich* — já tě znám; podle Schillerových Loupežníků (II, 3), kde takto osloví Karel Moor Spiegelberka; *arlekyňové* — šaškové; *a. z Příkopů* — buršové, kteří se zvláště po Příkopech rádi promenovali; *Conradi* —

- August C. (1821–1873), něm. hudební skladatel; psal také veselohry a frašky;
- 117: „*Halb zieht sie ihn...*“ — „Napolo ho ona táhne, napolo sám klesá“, parodie předposledního verše Goethova „Rybáře“ (Der Fischer); „*Noli me tangere*“ — „Nedotýkej se mne“, jméno rostliny citlivky; *diplom* — viz vysv. k str. 98; *patent* — viz vysv. k str. 14;
- 118: *pan Matěj Hrubý vydal...* — 31. 12. 1861 vyšly v malém sešitku nákladem spisovatelovým „Zápisky blázna a některé písně“ a zahajovaly „sebrané spisy“: romány, novely, arabesky, pověsti a povídky i básně; *třetí svazek loňského Musejníka* — poněvadž právě na konci 2. čtvrtletí r. 1861 přejímal redakci ČČM z rukou Václava Nebeského Ant. Jaroslav Vrtátko, opozdily se z redakčních důvodů 3. a 4. svazek téměř o celý rok; *Památky* — časopis Památky archeologické a místopisné, vydávané archeologickou sekci Českého musea za redakce Karla Vladislava Zapa od r. 1854 (viz vysv. k str. 43); *Živa* — časopis přírodovědný, zal. r. 1852 fyziologem Janem Evangelistou Purkyněm (1787 až 1869) a geologem Janem Krejčím (1825–1887); *Encyklopedie nauk* — knihovna populárních spisů, vyd. od r. 1842 Maticí; *Rübezahl* — viz vysv. k str. 92;
- 120: *Slovanská kavárna* — založil ji ve třicátých letech 19. stol. na bývalé zahradě průchodního domu v ulici Karoliny Světlé čp. 208-38 Jiří Breithut; od r. 1848 do let šedesátých se tam scházivali mužové politicky činní; *Poštovská ulice* — část pozdější ulice Karoliny Světlé;
- 122: *Železný most* — most císaře Františka, zavěšený na železných řetězech (Řetězový); byl v provozu od r. 1841 do 1898, kdy byl nahrazen kamenným (dnešní most Umělců u Národního divadla);
- 124: *Maskenzug* — průvod maškar;
- 126: *Humoristické listy ... podaly* — (viz vysv. k str. 85) v 20. č. IV. roč. na str. 162 článek „Co nového“; *redaktor* — Josef Rudolf Vilímek, o jeho uvěznění viz vysv. k str. 196;
- 128: *Popelec* — Popeleční středa před velikonocemi, kdy kněz znamená v kostele čela věřících popelem z květů posvěcených na Květnou neděli v minulém roce; *Brejle* — viz vysv. k str. 85; *Lehmann* — první adresář města Prahy, vydaný r. 1859 pozdějším majitelem uměleckého závodu a nakladatelství v Karlíně Mikolášem Lehmannem; *vichr od Sekvany* — v prvních březnových dnech r. 1862 učinila francouzská vláda přísná opatření proti očekávaným nepokojům; zatkla některé poslance a suspendovala také univerzitního profesora Ernesta Renana, který se přidržoval tehdejšího materialismu a kriticky vykládal bibli; pokroková mládež dostala přísnou výstrahu;

- 129: *dii omen* — viz vysv. k str. 22; *na větrnatém glacis za Skotskou branou* — prozatímní vídeňská sněmovna byla dřevěná a stála při silnici za bývalými městskými hradbami (*glacis* — koliště, část vnějšího opevnění); čeští poslanci měli na říšské radě těžkou posici; *máme alespoň volby do něho* — 6. března se konaly v některých okresech doplňovací volby do českého zemského sněmu;
- 130: *Částky jazyka českoslovanského* — ... v obrazech pro mládež nižších a vyšších škol, sestavil František Cyril Kampelík, Hradec Králové 1843 a Praha 1846; *národní loterie pro Zdeňku Havlíčkovu* — viz vysv. k str. 48; *jeden zdejší doktor medicinae* — dr Karel Jindřich Vaeter z Artensů, jehož rodina byla teprve nedlouho předtím povýšena do rytířského stavu; dr Vaetra se zastal Čas v insertní části 11. 3. 1862, str. 4, Hlas odpověděl rovněž insertem 14. 3. na str. 4; *slavnost za únorový patent* — pořádána úředně v předvečer 26. února; čeští vlastenci se jí nikde nezúčastnili; viz vysv. k str. 14; *berounský humorista švec* — inserát datovaný 27. února 1862 a podepsaný Aman švec byl otištěn v Hlasu 2. března: „Níže podepsaný vzdává své uctivé díky za — od neznámých dobrodinců mu prokázané překvapení a poctění slavnou střelbou z mozdířů a hudbou na náměstí ku jeho svatební tabuli v předvečer 26. února t. r. Bůh je příště posilní za toto dobré vnuknutí.“; *Hans Sachs* (1494—1576), básník německé měšťanské literatury, zaměstnáním švec;
- 131: *xylografie* — dřevoryt; *in effigie* — na obraze; *ze žádného toho Husa nebo Žižky* — v těch dnech vyšla v Pešti druhá skupina Českoslovanských výtečníků od Ruperta Přecechtěla, mezi nimi i podobizny Jana Husa a Žižky z Trocnova; „*však darmo zrak můj ...*“ — 36. verš Předzpěvu ke Kollárově Slávy dceři; *Hein* — viz vysv. k str. 30;
- 132: *Lipské* — týdeník Leipziger illustrierte Zeitung, lipský obrázkový časopis, zal. J. J. Webrem r. 1843; *Hackländerovka* — ilustrovaný list Tagebuchblätter, vyd. od r. 1861 v Lipsku něm. spisovatelem Friedrichem Wilhelmem Hackländertem (1816—1877), autorem dobrodružných románů; *londýnská výstava* — všennárodní výstava průmyslová i umělecká r. 1862; *dlažkovické granáty* — byly broušeny a sekány v Dlažkovicích, původně Blažkovicích u Litoměřic, kde je jejich naleziště; *Mottlovy vesty* — Vendelín Mottl, majitel odborné krejčovské firmy v bývalé Široké, nyní Jungmannově ul. čp. 33-2, vystavoval ve dnech 13.—17. března oděvy pro londýnskou výstavu; *ad verbum Mottl* — k tomu Mottlovi; *Prager Morgenpost* — viz vysv. k str. 63; *Dante ve svém Pekle* — viz vysv. k str. 113;
- 133: *z Berouna* — bylo tam jedno ze středisek protičeských štvanic, zásobujících německý tisk; Prager Morgenpost se zabývala zprá-

- vou v 58. č. Bohemie, kde byl Beroun nazván posměšně Pochmatov a Národní listy „kanálem všeho neřádu“; *Reményi* — Eduard R. (1830—1898), maď. houslista, výborný interpret lidové hudby, žil jako přívrženec maďarské revoluce většinou v cizině; srov. Nerudův feuilleton v Hlasu 13. 3. 1862 a obr. příl. č. 8;
- 134: *fládr* — široká žíla ve dřevě, vzniklá průřezem let;
- 135: *Tajnosti pařížské* — viz vysv. k str. 111; *při bořícím slově Napoleonově* — nárazka na radikální úpravy v zevnějšku Paříže, které dal provádět císař Napoleon III. (1852—1871);
- 136: *Bohémie* — viz vysv. k str. 63; *Prager Zeitung* — viz vysv. k str. 49; *sedmašedesátky* — v revolučních dnech r. 1848 projevilo 67 reakcionářů písemným protestem své rakouské loyální smýšlení a žádalo Windischgrätze, aby zakročil proti vzbouřené Praze; *Bedientenkomedie* — komedie, v jejíchž zápletkách hrají hlavní úlohu osoby sloužících; *repetýrky* — druh starých hodin;
- 139: *fidibus* — papírový svitek k podpalování dýmek; *potpurý* — míchanina, zde nádoba se směsí různých vůní;
- 141: *rembrandtovské polosvětlo* — typické pro obrazy největšího holandského malíře XVII. stol. Harmensze Rembrandta van Rijn (1606—1669);
- 144: *šaršant* — nižší vojenská osoba, šikovatel; *demi-monde* — polosvět;
- 146: *L'Empire c'est la paix* — „Císařství znamená mír,“ prohlásil „president“ Napoleon III. (1806—1873) r. 1852, když hodlal obnovit monarchii; „*Mit deutscher Gründlichkeit*“ — s německou důkladností; „*deutsche Grobheit*“ — německá hrubost; *Heine ... sobě ... zastesknul* — Heinrich H. (1797—1856), který prožil 25 let ve vyhnanství v Paříži, vyjádřil ve své nejvýznamnější politické satíře Německo-Zimní pohádka z r. 1844 stesk po vlasti, ale zároveň tam napadl německé hrubství a kořeny zaostalosti a bídy, v níž se Německo octlo; *matracovou svou kryptu* — Heine byl od r. 1848 stížen nemocí míchy a upoután na lože, jež nazýval „*Matratzengruft*“ („žíněnkový hrob“);
- 147: *umřel onen přítel náš* — 22. 3. 1862 zemřel ve Vídni kníže Alfred Windischgrätz, smutně proslulý bombardováním Prahy za revoluce r. 1848; *buršenshafty* — v Prusku byli buršáci (viz vysv. k str. 26) orientováni proti vládě v duchu konstitucionalismu, v Rakousku naopak svým nacionalismem vládní centralistickou politiku podporovali; „*fallen seh'ich Zweig auf Zweig*“ — vidím padat haluz po haluzi; *pluky brinzovské* — posluchači Aloise Brinze (viz vysv. k str. 27); *v předepsané Brejlemi uniformě a armatuře* — viz tři karikatury Brinzovo vojsko (Hulán, husar a pěchota), Brejle 1862, str. 70 a 79, zde obr. příl. č. 3.; *armatura* — výzbroj; *komers* — buršácká pijácká slavnost (viz Spol. I, obr. příl. č. 3); *v aule* — na universitě (*aula* — dvůr, síň); *bez hiebu* — bez rány;
- 148: *Pein, Bein* — trýzeň, noha; *vyrůstají zábavné časopisy jako houby* —

- v r. 1862 vznikla 8. 3. Rodinná kronika, obrázkové listy nedělní (26. 9. 1863 převzal Neruda redakci IV. svazku po K. V. Hofovi, ale po V. svazku se jí zase vzdal), a 2. 4. ilustrovaný, humoristicko-beletristický týdeník Kovář, vyd. Frant. Rošerem a Šedivým; *Tři doby země české* — vlastenecká báseň Boleslava Jablonského (1813—1881) ze sbírky Smíšené básně; má patnáct čtyřveršových slok;
- 149: „*Klassenzettel*“ — seznam žáků ve třídě, seřazených podle prospěchu; *autopsie* — vlastní názor; „*his proxime accesserunt*“ — těmto se nejvíce přiblížili; „*exemptus a didactro*“ — osvobozen od školného;
- 150: *gymnasijní kaple* — Neruda studoval nejdříve od r. 1845—1850 na německém gymnasiu malostranském, které bylo v nádvoří budově v Karmelitské ulici čp. 528-7 u kostela Panny Marie Vítězné; „*parvista*“ — žák parvy, první třídy gymnasia; *rétor* — posluchač šesté třídy, kde se učilo rétorice (řečnictví); tehdejší gymnasia byla až do r. 1849 šestitřídní; z „*poesie*“ — z páté třídy; *prefekt* — představený, ředitel; tehdy jím byl Jan Janda; „*e lingua latina — secundam*“ — „z jazyka latinského — dvojku“ (podle tehdejších stupňů klasifikace pětku);
- 152: *Valentin* — bratr Markétky v Goethově Faustovi; *nebohý L. . . . , náš básník Z. . . . , drabý B.* — nedá se určit, o které osoby jde, počáteční písmena jsou patrně volena náhodně; nejdůvěrnějším přítelem Nerudovým, který předčasně zemřel (r. 1853), byl Antonín Tollmann;
- 153: *na radu profesora svého* — Franze Mühlwenzla (1793—1858), matematika a přírodovědce; Neruda mu věnoval vzpomínku v Květech r. 1868, str. 47—48 (viz Myšlenkové nestvůrky, Drobné klepy II) a v Povídkách malostranských (Hastrman); *na Koubkovy přednášky* — básník Jan Pravoslav Koubek (1805—1854) byl od r. 1839 mimořádným a od r. 1847 řádným profesorem řeči a literatury české na pražské universitě (viz Nerudův feuilleton „První hodina česká“ na str. 317—320);
- 154: *v sedmé latinské* — po reformě z r. 1849 měla gymnasia již osm tříd;
- 156: *loterie schillerovská* — při Schillerově slavnosti v r. 1859;
- 157: *jednoduchá koupel* — u žofínského ostrova byly již od r. 1817 lázně; *kněžna Czartoryjská* — sestra malíře Čermáka Marie, s kterou se oženil r. 1861 polský kníže Jerzy Czartoryjski; *Schwanthaler* — Ludwig Sch. (1802—1848), něm. sochař; *soška Libuše* je menší model jedné z osmi soch, jež od Sch—a objednal vlastenec Antonín Weith z Liběchova a později daroval Museu království Českého;
- 158: *čítací známky* — záložky do knih;
- 159: *Garibaldi* — Giuseppe G. (1807—1882), italský vlastenec a revolucionář, vášnivý nepřítel papeže; právě v červnu r. 1862 připravoval pochod na Řím; bojoval za sjednocení Italie pod korunou

- královskou; *Konstantin jen proto přichází do Varšavy* — K. Nikolajevič, velkokníže ruský (1827—1892), byl r. 1862 jmenován místokrálem v ruském Polsku, kde stále rostla nespokojenost proti ruské vládě; *Černohorci vyhrávají* — koncem května a června 1862 byly urputné boje mezi Černohorci a Turky; *procesy se jenjen rojí* — 4. 6. 1862 začalo přelíčení pro „zločin rušení veřejného pokoje“ proti redaktorovi Národních listů Juliu Grégrovi za článek „Důvěřovat“ v 228. č. r. 1861, kde poukazoval na přehmaty proti konstituci; viz dále vysv. k str. 177;
- 160: *že se dějiny ty Humoristickým listům nelíbí* — narážka na časté politické karikatury v těchto listech; vyšla tam také v 10 pokračováních Nerudova satira na německý způsob výkladu českých dějin „Zeměpis a dějepis Čech“ (viz zde na str. 91—108); *svěcení praporek* — (Sokola) konalo se 1. 6. 1862 v sále U Apolla, v Praze II, Ječná ul. čp. 531-27, kde byly v r. 1862 místnosti Sokola; první z dvanácti kmoter byla Karolina Světlá (viz. Spol. I, 136—139); *v památných dnech březnových* — ve dnech 13.—15. 3. 1848 si vídeňský lid v krvavých srážkách s vojskem vynutil odstoupení nenáviděného Metternicha, zřízení měšťanské ozbrojené gardy a slib ústavy;
- 161: *Castelli* — Ignaz Franz C. (1781—1862), vídeňský básník, dramatik a žurnalista;
- 162: „*vlasatice*“ ... *od Morgenpostu* — míněn žurnalista Kisch s dlouhými vlasy, viz vysv. k str. 63; *Amerling* — Karel Slavoj A. (1807—1884), pedagog a filosof, zabýval se hlavně studiem přírodních věd; r. 1851 vydal dílo *Živočichové v obrazech* a r. 1852 *Fauna čili zvířena česká*; *až k onomu domu* — Celetná ul. čp. 563-22; *Mercy* — viz vysv. k str. 63; *onen pán* — redaktor Morgenpostu Heinrich Schindler se narodil ve Slezsku;
- 163: „*Kovářská*“ — píseň pro mužský sbor na slova Fr. Lad. Riegra, zkomponovaná Františkem Voglem (1821—1891), profesorem sborového zpěvu na pražské konservatoři; „*petit*“ — rukopis, který má být sázen drobným tiskem v lokálkách; „*Arrangement und Festnachspiel* ...“ — „Úprava a slavnostní dohra k procesu dr Grégra“ (viz vysv. k str. 159); „*korunáři*“ — přezdívka českým politikům, kteří hájili státoprávní program a žádali, aby se císař rakouský dal korunovati za krále českého; „*Die werden wieder schimpfen!*“ — „Ti budou zase nadávat!“; *Brinž* — viz vysv. k str. 27; *Turci poletí ... do Asie* — narážka na osvobozovací boj balkánských Slovanů; „*jako gloria*“ — tak rychle, jako byl zpíván při mši chvalo zpěv Gloria, skládaný zpravidla v rychlém tempu; *Brinž odjede do Frankfurtu* — do střediska velkoněmecké politiky, jejíž program tak důsledně hájil v Rakousku; *Presse* — viz vysv. k str. 27; *abecedář* — začátečník;
- 164: *otevření Prozatímného divadla* — 18. 11. 1862; *Schlesinger* — Sig-

- mund Sch. (nar. 1832), redaktor Morgenpostu od r. 1855 a autor veseloher, většinou jednoaktovek, oblíbených pro vtipný dialog a působivou situační komiku; *oblíbená česká herečka* — Eliška Pešková (1833—1895); překládala pod pseudonymem J. B. Novotný, později jako F. F. Jedlička;
- 165: *Tagesbote* — viz vysv. k str. 50; „*mene tekkel ufarsin*“ — aramejská slova výstrahy, napsaná podle bible při hostině Belsarově tajemnou rukou na zeď síně a rozluštěná Danielelem jako předzvěst králova konce; *chodíme Karlovým náměstím* — redaktoři byli vězněni v trestnici u Novoměstské radnice (viz obr. příl. č. 6); *Dumas* — Alexander D. starší (1803—1871), plodný franc. romanopisec romantického směru; *grèvské popraviště* — viz vysv. k str. 68;
- 166: *Feifalik* — viz vysv. k str. 107; zemřel ve Vídni 1. 7. 1862; *Kolatschka ranila po jedné straně mrtvice* — zanikl jeho týdeník Stimmen der Zeit (viz vysv. k str. 39); *Botschafter* — viz vysv. k str. 110; *Posel z Prahy* — spr. Pražský posel, politický deník, vyd. od 1. 1. 1862 Karlem Seyfridem a Kateřinou Jeřábkovou v Praze II, čp. 140 za redakce Václava Filípka; přidržoval se směru národního a svobodomyšlného; zanikl 28. 6. 1862 pro nedostatek odběratelů; *Česká včela* — od r. 1848 jen Včela, zábavný časopis, vych. od r. 1834, byl úředně zastaven 8. 10. 1850 spolu se satirickou přílohou Žihadlo; *Svatobor* — podpůrný spolek českých spisovatelů, zal. v r. 1862; jedním z jeho úkolů bylo budovati pomníky a zasazovati desky významným Čechům; *u Freunda* — v hostinci U Freundů v Praze II, Vodičkova ul. čp. 698-32; *u Pilze* — ve vinárně Josefa Pilze na Václavském náměstí čp. 784-26; *naproti Suchému* — hodinář Suchý měl závod v Praze II, bývalá Ovocná, dnes ul. 28. října čp. 771-18;
- 167: *norimberské pangermánské museum* — všenněmecký kulturně historický ústav, zal. r. 1852 v Norimberce, v bývalém kartusiánském klášteře; „*německé Čechy*“ — vymyslel si je Konstantin Höfler (1811—1897), šovinistický německý historik, odpůrce Palackého a hanobitel husitství a českých národních snah (srov. feuilleton v Národních novinách 11. 7. 1867);
- 168: *Japonci zavítají ... do Prahy* — japonská delegace, skládající se z 38 osob z vyšších vládních kruhů, byla v té době na cestě z Holandska do Berlína. Do Prahy se však nakonec nedostala, neboť počátkem srpna odjela přes Štětín do Petrohradu; *Červený* — Václav František Č. (nar. 1819), majitel dílny na hudební nástroje, dostal r. 1862 od jury (sbor soudců) londýnské výstavy čestnou medaili „za významné zlepšení zákružkového strojiva“ (viz KK, Pod. I, 53—54); *spirometr* — dechoměr; *patrona* — malířská šablona;
- 169: *Chimborasso* — vyhaslá sopka v Kordillerách v jihoamerickém Ecuadoru; pro svou výšku 6310 m byla dlouho pokládána za nejvyšší horu světa; *Spolek německo-českých historiků* — Verein für

- Geschichte der Deutschen in Böhmen (Spolek pro dějiny Němců v Čechách), zal. r. 1862; *Hermann* — lat. Arminius, vůdce germánského kmene Cherusků, který povstal proti Římanům a porazil je v lese Teutoburském r. 9 n. l., oblíbený hrdina německých nacionalů; *pan Kolár starší* — Josef Jiří K. (1812—1896), herec, dramatický spisovatel a režisér Prozatímního divadla; přeložil Goethova Fausta a hrál v něm Mefista; *nám na nějakého Brinza nebo Herbstu nepříjde* — viz vysv. k str. 27;
- 170: *Besedník* — dvojdílný sborník žertovných deklamací, besedních čtení a šprýmů od různých spisovatelů z r. 1861—1862; druhý díl, uspořádaný E. Justem, H. Přerhofem a J. R. Vilímkem, byl věnován „Junáckým Sokolům na důkaz bratrství“; všech proslovů v něm bylo třináct; devět z nich složil Jiljí Vratislav Jahn (1838—1902), pedagog a spisovatel, čtyři ostatní napsali Frant. Uman, Josef Klika, Frant. Jeřábek a Václav Crha; *svěcení praporu* — slavnost se konala 13. 7. 1862 na Střeleckém ostrově, prapor maloval Josef Mánes; kmotrou praporu byla kněžna Thurn-Taxisová; *plzeňská dráha* — c. k. privátní česká Západní dráha byla otevřena 15. 7. 1862; *Beroun může směle své koláče dále péci* — viz vysv. k str. 133;
- 171: *Keplovka* — východní část *Robanky*, zahrady na Rohanském ostrově v Karlíně, nazvaná po bývalém majiteli Köpplovi;
- 172: *Illnerova myšlénka třetí plovárny* — nejstarší, vojenskou plovárnu založil setník Arnošt z Pfuolu na Letné blíže Lávky r. 1809, druhá, občanská, vznikla r. 1840 pod Letnou, k uskutečnění třetí, lidové plovárny došlo až r. 1894 přibližně v místech dnešní podolské;
- 173: *Rodinná kronika* — viz vysv. k str. 148; *Švanda ze Semčic* — Pavel Š. ze S. (1825—1891), divadelní ředitel, byl r. 1862 vrchním režisérem a dramaturgem českého divadla a upravil na krátký čas divadelní sál v Karlíně U Apolla pro nedělní představení; *terra incognita* — země neznámá;
- 174: *Zap, Baedeker, Klutschak* — viz vysv. k str. 43;
- 175: *Obrazy života* — domácí ilustrovaná bibliotéka zábavného a poučného čtení, začaly vycházet jako orgán mladé generace v lednu r. 1859 za redakce a hlavní spolupráce Jana Nerudy. Druhý ročník řídil J. V. Jahn; *loretto* — kaple;
- 176: *probátní* — osvědčený, vyzkoušený; *Franz Moor* — hrdina Schillerových Loupežníků;
- 177: *Stěhování se pražských ostrostřelců* — Julius Grégr, proti němuž začalo 4. 6. 1862 přelíčení (viz vysv. k str. 159), byl 18. 6. 1862 odsouzen ke čtyřem měsícům žaláře a k 1000 zlatých pokuty z kauce, vrchní soud však trest zvýšil na 10 měsíců a 3000 zl. Na projev sympatie 17 pražských ostrostřelců reagoval jejich velitel Steffek prohlášením ve schůzi 30. 7. 1862, že buďto bude oněch 17 členů vyloučeno, anebo se on poděkuje; *sie wurden gegangen* — museli

- jít, byli vyhozeni; *komparativ* — druhý stupeň při stupňování;
- 178: *Brockhaus* — velký naučný slovník (1. vydání vyšlo r. 1811), nazvaný podle jeho lipského zakladatele Friedricha B. (1800—1865); „*Die Sokohlen oder Nazdaristen...*“ — Sokolové jsou samostatný, malý kmen v Praze, v Čechách, v Německu, v Evropě, na zeměkouli, v sluneční soustavě, v systému planet, ve vesmíru; „*Gutheiláci*“ — tehdejší přezdívka pro Němce, utvořená ze dvou německých slov: *gut* — dobrý a *heil* — zdar, kterými se Němci zdravili; *Kosmanosy* — Kosmonosy v okrese mladoboleslavském byly proslulé továrnou na kartouny;
- 179: *Herzog* — vojvoda, vévoda; *šaršanti* — viz vysv. k str. 144; *Apollo* — viz vysv. k str. 160; *Barbaria a Miseria* — buršácké organisace; *pulec* — prak; *Videant consules* — ... ne quid detrimenti res publica capiat (Nechť hledí konsulové, aby stát neutrpěl škodu), starořímské heslo, jímž se svěřovala oběma konsulům v čas ohrožení Říma diktatura;
- 180: *Souvestre* — Emile S. (1806—1854), franc. spisovatel povídek; *Fridrichovi granátníci* — tělesná stráž (zvaná postupimská garda) pruského krále Fridricha Viléma I. (1713—1740);
- 181: *věž pisánská* — světoznámá křivá věž o osmi poschodích v italském městě Pisa;
- 182: *Přátelé se k němu sejdú* — trojverší z lidové písně „Kdo se v pátek roznemůže“, Sušil, Moravské národní písně, 2. vyd., Brno 1860, str. 16;
- 183: *Narcis* — titulní postava Brachvoglova dramatu, bývalý manžel markýzy Pompadourové; ve 4. výstupu I. jedn. praví: „Jediné pravé štěstí života zakládá se v pravidelném trávení. Žaludek jest pohyblivý střed všehomíra ... mám-li hlad, nemohou tělo mé i duch můj žítí“;
- 184: *huňatý Ezau* — podle bible (I. kn. Mojžíšova, kap. 25) prodal Izákův syn Ezau Jakobovi prvorozenství za mísu čočovice;
- 185: *Job* — starozákonní Job byl zkoušen nejtěžšími ranami osudu (srov. v bibli Kniha Job, kap. 1—42);
- 186: *güntherián L.* — Neruda poslouchal v zimním semestru 1856—7 přednášku o pantheismu Antona Günthera (1783—1863), katolického theologa a filosofa; četl ji jeho pražský žák dr Löve;
- 188: *Romana čib* — cikánský jazyk (podle spisku Antonína Jaroslava Puchmajera Romaňi čib z r. 1821, podle kterého vydal farář Josef Ješina r. 1789 mluvnici řeči cikánské); „*Löffelgarde*“ — garda ozbrojená lžicemi (viz Spol. II, 99); *villegiatura* — letní pobyt;
- 191: *Sündensau* — hříšná svině; *Julius Rosen* — vl. jm. Mikuláš Dufek (1833—1892), něm. spisovatel veseloher; v letech 1860—1866 působil v tiskovém oddělení pražského policejního ředitelství; *Sokrates našel svůj koflík* — obžalován r. 399 před n. l. svými

- nepřáteli, že kazí mládež, byl odsouzen k smrti a musil vypít číši bolehlavu; *Napoleon Helenu* — žil ve vyhnanství na ostrově *sv. Heleny* v l. 1815—1821; *Garibaldi* (viz vysv. k str. 159) byl zajat 28. 8. 1862 plukovníkem myslivců *Pallavicinim* u Aspromonte; *Bellegardi* — velitel dragounského pluku v Poděbradech, dal při slavnosti na památku desátého výročí smrti Frant. Turinského 4. 9. 1862 zakročit proti lidu zpívajícímu vlastenecké písně; „sedmnáct“ *ostrostřelců* — viz vysv. k str. 177; *sežírá jako Saturn vlastní děti své* — staroitalský bůh rolnictví S. byl později ztotožňován s bohem času Chronem, o němž se bájilo, že spolykal všechny syny hned po narození, aby od nich nebyl přemožen;
- 192: *facková aféra* — V pondělí 15. 9. 1862 při cvičení pražských ostrostřelců a granátníků se popral kožešník z Nových alejí, důvěrný přítel velitele Steffka setník Alois Janka s jedním měšťanem a dal mu políček; měšťan na něho podal žalobu; *vyobrazení její (od Mánesa)* — Josef Mánes vyzdobil prapor pěveckého spolku Hlahol (srov. vysv. k str. 170);
- 193: *Hellerova skladba* — viz vysv. k str. 71;
- 194: *Schopenhauer* — Arthur Sch. (1786—1860), něm. filosof pesimismu, nenáviděl ženy a psal o nich jako o tvorech méněcenných; *Cartesius* — latinské jméno franc. filosofa René Descartesa (1596—1650); žil velmi samotářsky; *Leibniz* — Gottfried Wilhelm L. (1646—1716), něm. vědec, idealistický filosof a velký matematik, představitel filosofického optimismu; *Malebranche* — Nicolas M. (1638—1715), franc. filosof, žák Descartesův; *Spinoza* — Baruch S. (1632—1677), holandský filosof pantheista, blízký materialismu; *Kant* — Immanuel K. (1724—1804), hlavní představitel něm. idealismu v 2. pol. 18. stol.; *že byl Aristoteles mužem dvorním* — byl blízký dvoru; největší řecký filosof Aristoteles (384—322 před n. l.) měl za manželku Pythii, příbuznou vladaře Hermiona;
- 195: *Pražské noviny* — viz vysv. k str. 49; *dienstmann* — veřejný posluha; *Hlas* — viz vysv. k str. 113; *Národní listy* — viz vysv. k str. 63; *Čas* — viz vysv. k str. 63 a 109; *pro domo sua* — ve vlastním zájmu (doslova pro svůj dům); Neruda přešel již počátkem r. 1862 z konservativního Času do Hlasu a sympatisoval s Národními listy, jež zastávaly federativní stanovisko Čechů; *řekne-li na příklad Čas, že ... „kácte“* — týká se úvodníku „Kácejte“ I a II z 10. a 11. 10. 1862, kde byly Národní listy obviněny, že se přičinily o zánik Listů živnostenských; *redaktor Času* — viz vysv. k str. 109; *jeho pan protektor a živitel* — Čas měl subvenci přímo od vlády, což popíral; *Karlíčku, Karlíčku* — vztahuje se na Karla Krásu, který se zaprodal centralistům proti národní straně; *kandidátní listiny Sokolu* — k volbám do představenstva 12. 10. 1862 bylo navrženo 11—13 kandidátů. Listiny se shodovaly

- v osobě starosty (Jindřich Fügner) a jeho náměstka (Edvard Grégr) a ještě ve třech kandidátech (Josef Novotný, Josef Stauss a Bedřich Tyrš). V ostatních se lišily. Na listině Sokolů byli kandidováni také Jan Neruda a Josef Barák;
- 196: *František Rubeš* (1814—1853), básník a humorista, založil s Václavem Filípkem (1811—1863) a s Františkem Hajníšem (1815 až 1885) r. 1841 humoristický sborník *Paleček*, kde mírně ironisovali maloměstácké poměry; *Josef Richard Vilímek* (1835—1911), žurnalista a redaktor *Humoristických listů* založených r. 1858 pro politickou satiru; *kdyby Vilímek někdy nemoh* — kdyby byl zase zavřen, jak se stalo v 1. pol. července 1862, kdy Neruda Vilímka v redakci zastoupil (srov. Spol. I, str. 389); *Antonín Jaborské* — autor hanácky psaných příspěvků v *Humorech*; *Nové aleje* — bývalá Ferdinandova, dnes Národní třída;
- 198: *Paragraf pátý prošel!* — Ve schůzi vídeňské sněmovny 22. 10. 1862 byl přijat v poměru 75 proti 64 hlasům článek dodatku k trestnímu zákonu, jímž měly být zákonodárné sbory a výkonná moc vlády chráněny před veřejnou kritikou; *sbohem, školní radové* — narážka na pověstného radu Maresche (viz vysv. k str. 26), který říkal, že „člověk nemůže bez němčiny se státi ani kaprálem“, a na jeho nástupce, spolupracovníka *Militärzeitungu*, který zase navrhoval, aby se učitelská místa na národních školách obsazovala vysloužilými poddůstojníky (viz Spol. I, str. 144—146); *poděbradští brdinové* — viz vysv. k str. 191; *policejní ředitelé* — narážka na Päumanna, který chtěl i obecné školy německé a prohlásil, že do šesti let bude po českém národě (viz vysv. k str. 63); *kristkindlové* — viz vysv. k str. 43; Neruda častěji psal o soudním sluhovi Bochníčkoví;
- 199: *Johana jde a nevrátí se více* — parodie závěrečného verše prologu Schillerovy *Panny Orleánské*; *až do sanskritských hlubin* — až do sanskrtu, spisovného jazyka staroindického; *národ filosofický* — Němci; *adagio* — volným tempem; *con moto* — živě;
- 200: *dle slov o „břevnu“ a „tříšťce“* — narážka na slova Matoušova evangelia (kap. 7, v. 3—5): „vidí mrvu v oku bratra svého a v oku svém břevna neznamená“; *der unfreiwilligen Komik* — bezděčné, nedobrovolné komice; *Börne* — viz vysv. k str. 115;
- 203: *„Patet janua, exi!“* — „Brána jest otevřena, vyšel jsem!“ pronesl římský filosof Annaeus Lucius Seneca (4—65), než spáchal sebevraždu (Tacitus, *Annales* 15, 60—65); *Tasso* — Torquato T. (1544—1595), básník italské renesance, autor eposu *Osvobozený Jerusalems* (z r. 1575), trpěl za života neporozuměním současné kritiky a intrikami nepřátel; dříve než mohl na pokyn svého ctitele papeže Klementa VIII. dle tehdejšího obyčeje dostat titul „poeta coronatus“ („korunovaný básník“), podlehl šílenství;
- 204: *Petőfi* — viz vysv. k str. 109;

- 205: *Louvre* — veliký palác na pravém břehu Seiny v Paříži, kde je od r. 1793 nádherné museum; *Boulogne* — Bouloňský les nedaleko Paříže, oblíbené výletní místo Pařížanů; *stereoskop* — přístroj k plastickému vidění plošných fotografií; *obrazy sueovské* — drastické a křiklavé scény, jaké líčí ve svých románech franc. romanopisec Eugène Sue (viz vysv. k str. 111); *sansonovské* — jako v dramatech franc. dramatika Isidora Josepha Sansona (1799 až 1871); *Edmund About* (1828—1885), franc. novelista, essayista a žurnalista, dříve stoupenec císařství Napoleona III., potom mírný republikán; *Kreutzberg* — Karl Joseph K. (nar. 1802), něm. spisovatel v oboru průmyslu a obchodu, aktivní přívrženec centralistické strany Rakouska;
- 206: *neilustrovaný, totiž neosvícený* — ilustrovati znamená doslovně „osvěcovati“; *Sladkovský ... udeřil servilnost páně doktorovu* — ve schůzi Průmyslové jednoty 13. 11. 1862 protestoval Karel Sladkovský (1823—1880) proti tomu, že ředitelstvo vypravilo na návrh vídeňské obchodní komory dva pražské zástupce na valný sjezd německých obchodníků do Mnichova, aniž k tomu mělo podle stanov právo; dr Kreutzberg naopak návrh hájil; *při Schillerfeieru* — při Schillerově slavnosti, viz vysv. k str. 52; *Řebíček* — Josef Ř. (1844—1904), skladatel a virtuos na housle, v l. 1862—1865 ředitel orchestru Zemského českého divadla; *Labler-Dlaskovský* — Ladislav Emanuel L.-D. (1844—1870), hudební skladatel a kritik; *Pisařovic* — Julius P., profesor konservatoře; *Hrabě* — Josef H. (1816—1870), český kontrabasista a pedagog hudební Kinderfreundovy školy v Praze; *Janatka* — Jan J. (1800—1881), profesor lesního rohu na pražské konservatoři v l. 1833—1872, člen orchestru Stavovského divadla; *Čermáková* — Vilemína Č. (nar. 1845), pianistka a kontraaltistka; *Kainz-Prausová* — Emilie K.-P., kolorатурní pěvkyně německého divadla; *Sauer* — Edmund S. (nar. 1837), přední herec pražského německého divadla v l. 1859—1871; *Zawiszanka* — Helena Z., polská dramatická pěvkyně, v l. 1862—1864 členka německé zpěvohry; *Svěčín* — ruský komorní houslista; *Brennerova* — Jenny B. (1828—1878), kolorатурní pěvkyně; *beseda* — sestavil ji na podnět Nerudův taneční učitel Karel Link z charakteristických národních tanců, hudbu složil Ferdinand Heller; po prvé tančena 13. 11. 1862 v Konviktu; „*Druhá půlhodinka feuilletonního filosofování*“ — viz str. 180—187;
- 208: *den svaté Kateřiny* — 30. listopadu; *advent* — v katolické církvi doba 1 měsíce před svátkem Kristova narození; v ní je nařízen půst a zakázány jsou hlučné slavnosti a radovánky; *pašování* — přebírání tanečnic z kola uprostřed tance;
- 209: *lión* — lev společnosti, švihák; *na Lišce* — míněn starý hostinec na Pankráci v Praze 14, kde bývaly pořádány v neděli taneční zábavy;

- 211: *až bude Náučný slovník ukončen* — Riegrův Slovník naučný začal vycházeti v r. 1860, dokončen byl r. 1874 a obsáhl 10 svazků a 1 svazek Doplnků; „*Wir können warten*“ — můžeme čekat;
- 212: *svoboda tisku § 5* — viz vysv. k str. 198; „*legt Anmut in das Leben*“ — „v darování vložte půvab,“ praví Gracie v Goethově Faustovi II, 1; *influencoval* — podnítil;
- 213: *Wieland* — něm. básník a romanopisec z doby rokoka; „*Nonum prematur in annum*“ — výraz římského satirika Horatia z básně „*De arte poetica*“, v. 388 (Ep. ad Pisones), že „dobré dílo má být tištěno až za devět let“;
- 214: „*Nehmen Sie's für empfangen an*“ — „Přijměte to, jako byste ji (facku) dostal!“;
- 215: *císařská knihovna* — ve Vídni; *artikule* — předměty;
- 216: *pan Roth* — narážka na zprávu z 10. 12. 1862 Kaaden (Kadaň), Landtagswahlen (Volby do zemského sněmu) atd., že by byl býval kandidát Roth zvolen, kdyby se byl zdržel polemiky proti p. Steinovi; *včerejší feuilleton Tagesbotův* — „Die Deutschen fern vom Heimatlande“ („Němci daleko od domova“) z. 9. 12. 1862 pod šifrou A; *idiom* — nářečí, dialekt; „*Kulturleben*“ — kulturní život; narážka na časté vychloubání německých listů, že Němci mají v Evropě nejvyšší kulturní úroveň; *kulturní synonymy* — jiná podobná zvučná hesla o kulturní vyspělosti Němců; *kapelník pan Jahn* — Wilhelm J., Němec, byl kapelníkem pražského německého divadla v l. 1858—1864; *Mosenthal* — Salomon Hermann M. (1821—1877), něm. dramatik; jeho rétorické drama *Die deutschen Komödianten* bylo provozováno po prvé v německém divadle 6. 12. 1862; *Sauer* (viz vysv. k str. 206) hrál hlavní úlohu Georga Ludoviciho, studenta witemberské university;
- 217: *o kulce v Garibaldiho noze* — Garibaldi byl 28. 8. 1862 u Aspromonte těžce raněn a přestál nesnadnou operaci. Právě v prosinci se zase vyléčen vrátil na Capreru; *o králi řeckém* — v té době bylo v Řecku bezvládí, neboť povstáním v říjnu r. 1862 byl řecký král Otto I. donucen k odstoupení; plebiscitem byl sice počátkem prosince zvolen za krále angl. princ Alfred, volbu však nepřijal, a teprve 30. 3. 1863 ujal se vlády v Řecku dánský princ Jiří; *Mittelpartei* — něm. „strana středu“, zvaná též „haasovská“, jejímž vůdcem byl Andreas Haase a jejíž členové byli známi krajně reakčním postojem a patolízalstvím k vládě; *mosaista* — žid; *Cardova vinárna* — Zlatá studně, Praha I, Seminářská ul. čp. 175—2;
- 218: *Lichtenberg* — Georg Christoph L. (1742—1799), něm. satirik; *profesor Tonner* — viz vysv. k str. 85; *lex stupiditatis politicae* — zákon politické hlouposti;
- 220: *V den štědrovečerní* — Feuilleton byl vyvolán vzpomínkou na Nerudova spolužáka z malostranského gymnasia a důvěrného

- přítele Antonína Tollmanna, který předčasně zemřel r. 1853. Neruda mu věnoval sbírku básní Hřbitovní kvítí (knižně r. 1857) a jeho tragický osud vyličil v závěru „Feuilletonu vzpomínek“ (srov. str. 149—155);
- 221: *známá „kamenná panna“* — socha Brigity v kapličce sv. Martina v kostele sv. Jiří na Hradčanech, jež svou ohavností měla patrně jeptiškám připomínat pomíjejícnost tělesné krásy. Pojí se k ní pověst, že představuje zohavené tělo sochařovy nevěrné milenky, kterou umělec zavraždil; před popravou sochař žádal, aby směl vytesat její podobu (viz Arabesky, 350—353 a veršovaný malostranský feuilleton „Letní vzpomínky“, Básně II, 293);
- 223: *Přídavek ku kronice roční* — Celý feuilleton je napsán na podkladě textu Předmluvy ke kronice Bartoše Písaře (1470—1535; Bartošova kronika pražská od léta páně 1524 až do konce léta 1530), luterána, který vyličil ve čtyřech dílech pohnutá léta řádění strany Paška z Vratu a bezcharakterního administrátora podobojí Havla Cahery proti přívržencům luteránství. Text reprodukuje Neruda většinou doslova, místy obměňuje podle potřeby věty, jednotlivá slova nebo vlastní jména. U Bartoše jsou protivníci luteráni a podobojí, u Nerudy Češi a Němci (srov. vydání K. J. Erbena 1851 nebo J. V. Šimáka Prameny dějin českých VI, 1907); *Pštross* — viz vysv. k str. 27;
- 224: *David Kuh* — viz vysv. k str. 50; *Schindler* — míněn Heinrich Sch., redaktor Morgenpostu, viz vysv. k str. 63; *mistr Brinž* — viz vysv. k str. 27; *Raudnitz* — viz vysv. k str. 238; *Píslinkovic Tomáš* — Theofil Pisling, viz vysv. k str. 110; *Zachlubil* — zde ve významu přízviska pro Davida Kuha (viz vysv. k str. 50) pro jeho chvástavou a štváčskou protičeskou činnost; skutečný Tomáš Zachlubil, kovář, byl novoměstský konšel, který podněcoval bouře a přijímal úplatky; *Kreutzberg* — viz vysv. k str. 205; u Bartoše jde o Jana Karbana, skutečného konváře, Neruda užil tohoto spojení patrně ve smyslu „konvář politik“, viz vysv. k str. 39;
- 225: *vzavše na se plášť onoho dobrého Nikodema* — skrývají se jako biblický Nikodem, který byl proti Ježíšovu odsouzení, přišel za ním v noci a pak se tajně zúčastnil jeho pohřbení; *fuchsmajor* — starší student cepující nováčky;
- 226: *do onoho domu na Uhelném trhu* — do vinárny Roberta Eichlera čp. 424—6;
- 227: *Waffenpass* — zbrojní pas; *bitvy u Krče a Motol* — nárazka na manévry ostrostřelců v září 1861, při nichž byly způsobeny škody na polích, které musely být nahrazeny; „*těch sedmnáct*“ *padlých* — vyloučených Steffkem (viz vysv. k str. 177);
- 229: *galopáda* — cval; *Arditi* — viz vysv. k str. 113; *Naprej* — třasák od Lablera Dlaskovského z r. 1862, fantasie na motiv slovinské

- národní hymny, jejíž text složil Simon Jenke (1835 — 1914) a nápěv jeho bratr Davorin; *Pašijni písně, perly lidstva bolu* — srov. Nerudovy „Elegické hříčky“, Básně I, str. 219;
- 230: *Laienevangelium* — básnická skladba z r. 1842 od něm. básníka Friedricha Salleta (1812 — 1843), oblíbená u liberálů; „*du aber...*“ — „ty ale, jestliže se postíš, čiň tak s jasným čelem a nemrač se přitom“; *Veleslavínovy kalendáře* — Kalendář historický z r. 1578 a 1590 od knihtiskaře a nakladatele Daniela Adama z Veleslavína (1545 — 1599), kde byly dějiny podány systémem kalendářním; zde však jsou míněny Veleslavínovy slovníky (*Nomenclator quadrilinguis, Silva quadrilinguis*), z nichž se učili češtině staromilští spisovatelé; *emauzský škandál* — O emauzské pouti 7. 4. 1862 policejní strážník, zakročující přes protest davu proti opilcům, poranil šavlí patnáctiletého hochy a jednoho muže a svědkové si vyžádali, aby násilník byl odveden na vyšehradský komisariát;
- 231: *Nationalitätsschwindel* — podvod s českou národností;
- 232: *glyptotéka* — proslulá sbírka antických soch v Mnichově; *pinakotéka* — obrazárna;
- 233: „*Töpfchen Bier*“ — hrneček, holba piva; *Propyläe* — sloupová síň na Akropoli v Athénách; podle ní nazvány arkády s freskami u dvorské zahrady v Mnichově; *západní nádraží* — dnešní smíchovské; *třetí most* — železný most císaře Františka Josefa, vedoucí z tehdejší třídy Eliščiny, nyní Revoluční, do třídy Bělského; byl vybudován až v letech 1865 — 1868;
- 235: „*postbüchel*“ — viz vysv. k str. 89; *de dato* — podle data;
- 236: *Landsmannschaft* — krajanský spolek studentů;
- 237: *zase nějaký pomník* — narážka na vysvěcení pomníku Václavu Hankovi na Olšanech 28. 9. 1863; byl to první pomník zbudovaný Svatoborem (srov. vysv. k str. 166); *verfügbar* — na příkaz, nařízený; *kleidsame Knabentracht* — slušivý chlapecký oblek;
- 238: *De mortuis nil bene* — viz vysv. k str. 112; *talmudista* — žid držící se talmudu, zákoníku pokristovského; *mosaista* — vyznavač náboženských a politických zařízení Mojžíšových; *Raudnitz* — Leopold R., něm. průmyslník, vydával od r. 1838 měsíčník *Beiträge für Gewerbe, Handel und geselliges Leben in Böhmen*, od r. 1848 časopis *Prager Bahnhof* (Příspěvky o průmyslu, obchodu a společenském životě v Čechách, Pražské nádraží); *německé kasino* — bylo na dnešním Jungmannově náměstí v Praze II; *monomanie* — šílenství částečné, omezující se jen na ojedinělý příznak; *můj duch vznášel se nad vodami* — Neruda cituje zde svůj aforismus, který později otiskl v Čechu 5. 12. 1864; je to parodie slov z Genese (kap. 1, v. 2): „Země pak byla nesličná a pustá a tma byla nad propastí a duch Boží vznášel se nad vodami“;

- Teut* — bůh Němectva, Němec (Teutony se nazývali staří Germáni usedlí na březích Německého moře);
- 239: *Möllhausen* — Baldvin M. (1825—1905), něm. spisovatel, autor cestopisů a románů; *ani Amur ani batuška* — narážka na vystěhovaleckou horečku na Amur, kam lákali v r. 1862 emisáři ruské vlády, slibující různé výhody (*batuška* — důvěrné pojmenování ruského cara); *Dotzauer* — Richard D., pražský něm. velkoobchodník, dlouholetý funkcionář Jednoty pro povzbuzení průmyslu; *Tempský* — člen obchodní a živnostenské komory pražské, funkcionář téže Jednoty; oba horlivě potírali český živel; ve schůzích obecních starších 12. 9. 1861 na příklad hlasovali jediní proti zavedení češtiny do škol; viz vysv. k str. 52; *lítost nad ztrátou Skuberského* — 3. 10. 1863 zemřel Rudolf S. (nar. 1821), svobodomyšlný profesor techniky, který jako poslanec zemského sněmu od r. 1861 bojoval za rovnoprávnost Čechů s Němci a vymohl české straně rozhodující vliv v Jednotě pro povzbuzení průmyslu; srov. Spol. I, 241—243; *ut supra „de mortuis“* — jako shora „o mrtvých“;
- 241: *výsledek obecních voleb pražských* — volby konané 23. 11. 1863 dopadly příznivě pro českou „stranu pokroku“, viz vysv. k str. 12; *mládež z rodu cliquotského* — franc. firma Veuve Cliquot měla největší výrobu šampaňského;
- 242: *doktor Žvanil* — hlavní postava Kalischovy stejnojmenné frašky, která se v překladu J. Kašky Zbraslavského hrála v Prozatímním divadle po prvé 18. 10. 1863; *polská revoluce* — pro násilné odvody, které začala provádět ruská vláda, vypuklo z 22. na 23. 1. 1863 v ruském záboru Polska povstání a šířilo se tak, že v zemi záhy vykonával vládu tajný revoluční výbor; *Nadar* — vl. jm. Felix Tournachon (1820—1910), franc. vzduchoplavec, smýšlením republikán, tvůrce balonu Le Géant, se kterým se r. 1863 třikrát vznesl;
- 244: *feuilleton Národa* — v 1. č. Národa z 15. 12. 1863 odsoudil anonym (podle Jakuba Arbese V. Kienberger) právě vyšlé Arabesky; vytkl Nerudovi zálibu v líčení nejtemnějších stránek života a chtěnou drastičnost a pikantnost vyprávění; autor feuilletonu slíbil Nerudovi také obsírnější kritiku jeho tvorby a protestoval dále proti tomu, aby byl Jezbera (viz dále) „jmenován dědicem Hankovým, co se literárního spojení našeho s Ruskem týče“; *po hugonovsku* — Victor Hugo (1802—1885), franc. spisovatel, republikán, psal tou dobou proti Napoleonu III. z vyhnanství;
- 245: *Schmitz* — patrně J. V. Schmitz, autor populárně vědeckých knih přírodopisných a astronomických, vych. v Kolíně nad Rýnem v letech padesátých; *Die Ursache aller Bewegung in der Natur* — Příčina všeho pohybu v přírodě; *co Hus z Bamberku, totiž „laedirován ...“* — narážka na obraz něm. malíře Karl

- Friedricha Lessinga (1808—1880) Hus u hranice (z r. 1850), který zapůjčil berlínský závod Sachs Umělecké besedě pro listopadovou výstavu na Žofíně. Zpátky prý přišel obraz poškozen, a aby mohl býti v Bamberku vystaven, byla prý Husova postava „až do výše kostnických věží otřena“. Srov. Kritickou přílohu k Národním listům 1863, str. 17—18; *jistý spisovatel český* — patrně Vítězslav Hálek, který byl předsedou hlavního odboru Umělecké besedy; *Jezbera* — František J. (1829—1901), slovanský filolog, nadšený propagátor všeslovanské jednoty; zasazoval se dokonce o to, aby všichni Slované psali cyrilicí (viz Spol. I, 226 a 230 a Lit. I, 70); stejně jako Hanka se zajímal o kulturu všech Slovanů a zanechal po sobě historicko-národopisné museum; zmínkou o daktylech naráží Neruda na Jezberův „List ve dvou tisících devadesáti sedmi daktylech ... ke všem slovanským druhům mojim“, otištěný ve Slověninu;
- 246: *smrt Hebblova* — 13. 12. 1863 zemřel významný něm. dramatik Friedrich H. (nar. 1813), nesmiřitelný hanobitel Slovanů; v ódě na korunovací pruského krále r. 1861 se urážlivě dotýká Čechů a Poláků (viz Spol. I, 380); „*de mortuis*“ — viz vysv. k str. 112;
- 249: *v nešťastné Polsce* — povstání v ruském záboru Polska (viz vysv. k str. 242) bylo ke konci roku 1863 potlačeno ruskou vojenskou diktaturou za pomoci Pruska; mnoho polských revolucionářů bylo ruskou vládou deportováno na Sibiř;
- 252: „*Kinder wachsen auf* ...“ — „Děti vyrůstají v boji, stáří zase padne za boje!“; *inklusive* — včetně; *in spe* — budoucí;
- 253: *Kotzebue* — August von K. (1761—1819), plodný něm. dramatik;
- 254: *Kollárovo „Loučení se ještě není ztráta“* — narážka na Kollárovo rozloučení s Vileminou Schmidtovou při návratu z Jeny do vlasti r. 1819 a na sňatek s ní po šestnácti letech v Pešti; *Figaro* — vídeňský humoristický týdeník, vych. od r. 1857; *nichts deutsch* — nic německy; *nix taič* — totéž v dialektu vídeňském, čili: odcházejí Prusové a přicházejí Rakušané; *Svobodova Beseda* — pěvecký spolek, původně utrakvistický (Männerengesangsverein od r. 1859), později po odchodu Němců čistě český (v l. 1861—1876); *od počátku protidánské výpravy* — 23. 12. 1863 vtrhla spojená vojska pruská a rakouská do Holštýnska proti dánskému králi Kristiánovi IX., který vydal společnou ústavu pro Dánsko i Šlesvik a Holštýn. Jí byly obě země prohlášeny za nedílnou součást dánské koruny, ale jejich německé obyvatelstvo protestovalo a Rakousko a Prusko se postavily na jeho ochranu;
- 255: *nejlepší síly do Plzně* — plzeňské divadlo chtělo získat pro svou scénu některé členy Prozatímního divadla;
- 256: *Furch* — Vincenc F. (nar. 1817), vlastenecký básník, účetní rada ve Vídni, zemřel 5. 1. 1864; byl pochován na starém vídeňském hřbitově sv. Marka, kde byl pohřben v r. 1852 Jan Kollár;

- Rodinná kronika přinesla tehdy Furchův obšírný životopis s obrazem (viz Lit. I); *jakž se kdosi kdysi na Sekvaně domníval* — narážka na pařížského šaška Jeana Debureaua (zemř. 17. 6. 1846), který „nemluvil, ale všechno řekl“; *umíme užívat ... nežít* — slovní hříčka etymologická: nežít znamená něco chorobného, co není k životu, co život ohrožuje, co je nevhodné a pod.;
- 257: *brzká velká beseda* — konala se 18. 1. 1864; její ráz byl čistě národní a výnos byl určen na národní účely; *velká merenda Umělecké besedy* — maskarní zábava 26. 1. 1864 v sále konviktském; její peněžitý výnos byl věnován libereckým Čechům, kteří požádali dopisem Uměleckou besedu o pomoc při vystavění zvláštní besední budovy v Liberci, poněvadž jim Němci české zábavy znemožňovali; *máme tedy také svůj Holštýno-Šlesvik* — národní třenice mezi Čechy a Němci, jako byly mezi Němci a Dány v otázce Šlesviku a Holštýnu (viz vysv. k str. 254);
- 259: „*De nihilo scribere*“ — psát o ničem; *afirmace* — klad;
- 262: *intra muros* — mezi zdmi, v uzavřeném místě, v soukromí; *extra muros* — za zdmi, venku;
- 263: *zaražena* — založena;
- 264: „*up ewig Ungedult*“ — (v severoněm. dialektu plattdeutsch, spr.: ab ewig Ungeduld) odvěká nesnášenlivost, nesmířlivost; *jako Šlesvik a Holštýn* — viz vysv. k str. 254; *je-li roztlučené tlusté sklo nabraženo* — narážka na výtržnost, při níž švec František Dvořák rozbil okno kavárny U České koruny; „*pudelhageldick*“ — měl notnou opici; *po plattdeutschsku* — v severoněmeckém dialektu; „*he bett sick bepumpelt*“ — přebral (doslova přepumpoval se); *ani vypouklý ani plochý Němec* — narážka na rozdělení německých nářečí na hochdeutsch — hornoněmecké, jihoněmecké, a plattdeutsch — dolnoněmecké, severoněmecké (*platt* — plochý);
- 265: *Höfler* — viz vysv. k str. 167; vydal r. 1864 spis Joannes Hus und der Abgang der deutschen Professoren und Studenten aus Prag (Jan Hus a odchod německých profesorů a studentů z Prahy); ve schůzi Spolku pro dějiny Němců v Čechách 4. 2. 1864 se vyjádřil, že „národnost se musí podříditi humanitě“; proti němu tam vystoupil prof. Schulte; namítal, že bylo právě neštěstím Němců, že chtěli býti učiteli a „Kulturbringer“ (roznašeči kultury) celému světu; lépe prý by bylo, „kdyby pilněji principu národnosti se drželi“. Höfler žádal Schultu, aby své názory vyložil ve zvláštní přednášce; *Helfert* — Josef Alexander H. (1820—1909), rakouský dějepisec a politik, vyslovil se v polemickém spise „Rakousko a národnosti, otevřené slovo k Františku Palackému“ ostře proti federativnímu programu; v r. 1848 převzal na krátkou dobu ministerstvo osvěty a od r. 1861 vedl v něm odbor pro vyučování; *jedno album skvostné* — almanach, který měl podat obraz činnosti všech tří uměleckých oborů Besedy (proto také jeho redakce měla tři členy);

- 267: *trapisté* — příslušníci mnišského řádu z konce 17. stol., který se vyznačoval velikou skromností v jídle; *kartuziánský likér* — chartreuska; kartuziáni, jinak přísný církevní řád, směli o řádových slavnostech a při společné hostině pít víno a likéry; *Cayenne* — město s trestnicí na severovýchodě franc. osady Guayanna v Jižní Americe, kam od r. 1852 Francie dopravovala své vězně; *v nedělním čísle Hlasu* — 7. 2. 1864 v Denní kronice pod názvem „Náhoda a štěstí“;
- 268: *ungereimt* — nesmyslný; „*Fortuna mög' dir günstig sein ...*“ — „Štěstí ti může příznivo být, v lotynku běž si hned přisadit“; *Prager Morgenpost* — viz vysv. k str. 63; *z Košíř známý nápis* — z Malostranského hřbitova v Košířích (viz vysv. k str. 12); *ward auch...* — smysly měl trochu zastřené, proto ho také vzala smrt;
- 269: „*v srdci pravá láska k vlasti*“ — míněn třetí verš Kollárovy znělky „pravou vlast jen v srdci nosíme“ (Slávy dcera II, 124);
- 270: *v rembrandtském polosvětle* — viz vysv. k str. 141;
- 271: *vor dem Lesen* — před čtením; *Nützliche Bücher ...* — Prospěšné knihy živí duši, dávají nám znalost a vědění; *když takhle někdo ...* — narážka na nepodepsaný divadelní referát v Národu 2. 3. 1864 o Molièrově Pacientu a lékaři a Langrově Slovu k ministru, patrně z pera F. V. Jeřábka; referent se opíral o autoritu znalce cizích literatur Gustava Pflegra Moravského a vyjádřil se o výkonu Peškové v úloze služky Tonči: „... hrála Molièrovi z duše, a kdyby byl býval přítomen, byl by jí zajisté horlivě tleskal“;
- 272: *Čelakovský arcí praví ...* — v epigramu Theorie epigramů, který poslal příteli Chmelenskému v dopise z 19. 10. 1838 (srov. Básnické spisy F. L. Čelakovského 1950, str. 292); *žurfix* — pevně stanovená schůzka;
- 273: *Honba na klobouky* — V r. 1853 maturoval Jan Neruda na Akademickém gymnasiu, tehdy v Husově ul. na Starém Městě. Ústav byl v těchto letech Bachova absolutismu pod přísným dozorem policie, podezírající studenty, kteří založili několik rukopisných časopisů, z protistátní činnosti;
- 274: *Červený dům* — policejní ředitelství v Bartolomějské ulici; *do koleje* — byla v téže budově jako gymnasium; *Dominikánská ulice* — dnešní Husova v Praze I; *Ein Dieb! ...* — Zloděj! Ukradl mi klobouk!;
- 275: *o několik měsíců později* — počátkem října 1853, kdy bylo zásluhou reakce rozhodnuto, že na gymnasiu se smí česky vyučovati jen češtině, náboženství a řečtině;
- 276: „*selbst-ich-y*“ — vlastní kusy; narážka na pojem z idealistické německé filosofie „selbst—ich“ — sebejáství; *à la Valdštýn nebo Alfieri* — Valdštýn prý tropil jako student výtržnosti; Vittorio Alfieri (1749—1803), italský básník, v mládí špatně studoval vinou

- nedbalé výchovy; *negraduovaný felčar à la Friedrich Schiller* — lékař bez doktorského titulu; básník Friedrich Schiller (1759—1805) dostal po dokončení studia medicíny na ústavě vévody virtemberského ve Stuttgartě r. 1780 titul Regimentsmedicus (plukovní felčar, nikoliv doktor);
- 277: *pax vobis* — mír s vámi, pokoj vám; *znovuzrození Rakouska* — po pádu Bachova absolutismu (r. 1859) nastalo nové ústavní období, zahájené říjnovým diplomem r. 1860 (viz vysv. k str. 98); *medvědice* — černé vysoké huňaté čepice z medvědí kožešiny;
- 278: *umbule* — vypouklina; *urlaubník* — voják na dovolené;
- 279: „*Sie sollen ihn nicht haben*“ — „Nemají ho mít“; citát z něm. vlastenecké písně Beckrovy o Rýně („*Sie sollen ihn nicht haben, den freien deutschen Rhein*“);
- 280: *generál Morin* — člen Francouzského institutu a profesor Konserვატორე uměleckých řemesel v Paříži; cestoval na rozkaz vlády se správcem pařížské techniky Perdonnetem po Německu a Rakousku, aby poznali různé instituce; *Le roi est mort ...* — Král zemřel, ať žije král (formule při nastoupení nového panovníka); *budou-li chodit nyní studenti do kaváren* — 20. 3. 1864 vyšel v Pokroku úvodník, který nabádal studenty, aby nemařili čas v kavárnách, kde hubí svou tělesnou i duševní sílu; *polou je tabán a klesá půl* — viz vysv. k str. 117; *Morgenpost* — viz vysv. k str. 63; *Národní listy* — viz vysv. k str. 63; *Prager Zeitung* — viz vysv. k str. 49; *Hlas* — viz vysv. k str. 113;
- 281: *Vincenc Vávra mladší* — patrně Antonín V. (nar. 1848), strojní inženýr, profesor mechanické technologie na pražské technice; Vincenc Vávra starší byl Nerudův redakční druh z Hlasu; *Nové aleje* — bývalá Ferdinandova, nyní Národní třída;
- 282: *Koňská brána* — stávala na Václavském náměstí (bývalém Koňském trhu) v místech dnešního Národního musea až do r. 1876;
- 283: *nějaké zasláno* — Josef H. (1810—1887), lékař a poslanec zemského sněmu, projevoval od r. 1861 národní vlažnost, což mu Národní listy a Hlas vytkly; odpověděl zaslánem v Národě 13. 5. 1864, kde obvinil oba listy ze lži; *spisovatel Šachů* — Václav Vlček (1839—1908), tehdy ještě suplent Akademického gymnasia, pozdější spisovatel historických románů; napsal tříaktovou veselohru Šachy (premiéra 9. 5. 1864) a uražen odmítavou kritikou (srov. J. N., Hlas, 11. 5. 1864) otiskl nato současně v Národě i v Národních listech 14. 5. Zasláno panu J. N., kde se odvolával na příznivý posudek dr Riegra a Švandy ze Semčic a oznamoval, že Šachy dává do tisku, aby veřejnost sama mohla o hře rozhodnout;
- 284: *přijetí mexické koruny* — rakouský vévoda Maxmilián stal se mexickým císařem v červenci 1863; *kabalistický* — viz vysv. k str. 37; *terno* — výhra tří čísel z pěti; *extráta* — když je taženo jedno

- číslo z 90; *virilní hlasy* — hlasy členů patřících do sněmu svou hodností nebo úřadem, na př. biskupové; *kolektura* — sběrna, která přijímala sázkové vklady pro některý loterní úřad;
- 285: *mezi oběma řediteli* — ředitelem českého divadla Prozatímního byl od konce r. 1863 František Liegert (1803—1881), ředitelem německého Rudolf Wirsing (1814—1878); *Myslivercké zábavy* — spr. Zábavy myslivercké, sešitkový časopis, který vydával v I. 1860 až 1864 hospodářský spisovatel a slovníkář František Špatný (1814 až 1883);
- 286: „*Nemesis . . . securitatis publicae vindex*“ — „Odplata . . . strážkyně veřejné bezpečnosti“ (*Nemesis* — bohyně odplaty, mstitelka zla);
- 287: „*Toť píseň ošklivá! . . .*“ — citát z Goethova Fausta, výrok opilého studenta, který nechce být vyrušován z pití; *Blížíte se opět, matné zjevy?* — citát z úvodu ke Goethovu Faustovi v překladu J. J. Kolára;
- 288: *sestry Marchisio* — italské zpěvačky Barbora M. (1833—1919), altistka, a Carlotta M. (1835—1875), sopranistka, hostovaly v Praze v době od 23. 6. do 15. 7. 1864; *Zacchi* — Mauro Z., italský operní pěvec, barytonista; *Schwarz* — Jakub Sch. (nar. r. 1835), barytonista, stálý člen české opery od r. 1862; *Česká opera podala důkaz . . .* — narážka na představení Mozartova Dona Juana 14. 7. 1864, konaného za spoluúčasti mnoha italských umělců; *polyglotní* — mnohojazyčný; *zjistiti* — zajistiti;
- 290: *Hněvkovský* — Šebestián H. (1770—1847), obrozenský básník; *Kalina* — Josef Jaroslav K. (1816—1847), obrozenský básník, překladatel, literární historik a psycholog; *v Klementinu, v němž tak dlouho byl působil* — Josef Jungmann byl od r. 1815 profesorem a od r. 1834—1845 ředitelem Akademického gymnasia, které bylo tehdy v Klementinu;
- 291: *spolek pro německý dějepis v Čechách* — viz vysv. k str. 169;
- 292: *Où est Lambert?* — Kde je Lambert? Šlo o hotel Lambert v Paříži, kde bylo středisko emigrační skupiny pravého aristokratického křídla polských povstalců (viz vysv. k str. 242) vedených Adamem Czartoryjským; *Glassbrenner* — Adolf. G. (1810—1886), něm. satirik; „*Neue Walpurgisnacht*“ — „Nová Valpuržina noc“, parodie na výjev z 2. dějství Goethova „Fausta“ (*Walpurga* — něm. abatyše kláštera hildesheimského u Eichstättu z 8. stol.; její památka se světí 1. května a noci před tímto dnem připisují Němci stejný čarodějný význam jako u nás noci filipojakubské); „*Mit blutigrot . . .*“ — Barvou krvavě červenou a hnědou a modrou, — také černou přes bílou, barvou zelenou a žlutou, — tmavě šedou natírám . . . žaláře;
- 293: *Rigolboche* — excentrická tanečnice Corilla, vl. jm. Marguerite Badel, hostovala v době od 15. 6. do 5. 8. 1864 na pražském jevišti a stala se pověstnou svým výstředním kankánem; *Donato* —

- Juliano D., španělský jednonohý tanečník, vystupoval v Praze v době od 10. 8. do 30. 9. 1864; *divadlo Friedrich-Wilhelmstädtské* — dvorní divadlo v Berlíně; „*via*“ *Praha* — přes Prahu; *Stéger* — František S. (vl. jm. Franjo Stazić), tenorista chorvátského původu; v r. 1852—1853 člen německé opery Stavovského divadla, potom opery vídeňské; na české scéně hostoval v květnu 1864; *Wirsing* — Rudolf W. (viz vysv. k str. 285), ředitel pražského něm. divadla od března 1864; *lije za branou Kašpar* — v opeře K. M. Webra Čarostřelec; *cikáni marně kradou děti* — ve Verdiho opeře Troubadour; *Caussard* — míněn patrně Caussade, dobrácká a ušlechtilá povaha Sardouovy veselohry Mnoho přátel naše škoda (srov. Div. II, 90—92); zlobí se, když ho trýzní domnělí přátelé; *Shylock může ... nůž o podšev brousit* — narážka na scénu v Shakespearově Kupci benátském;
- 294: *junonické přísloví z „Orfea“* — vyslovené bohyní Juno v Offenbachově komické operetě Orfeus v podsvětí; *Stephensonovy železnice* — George S. (1781—1848), angl. strojmistr, vystavěl první parní železnici mezi Darlingtonem a Stocktonem v r. 1825;
- 295: *Koňská brána* — viz vysv. k str. 282; *Blumauer* — Johann Alois B. (1755—1789), vídeňský jesuita, známý racionalistickými básněmi a travestií Vergiliovy Aeneidy z r. 1782 Abenteuer des frommen Helden Aeneas (Dobrodružství bohabojného reka Aenea);
- 296: *František Haisz* (1818—1899), pražský lidový písničkář (Srov. jeho paměti vydávané Čeňkem Zíbrtem v Českém lidu od r. 1908 a Nerudův feuilleton Pražský pěvec, Žerty 183—191);
- 297: *Zawiszanka* — viz vysv. k str. 206; *Ehrenbergova* — Eleonora E.-Gayerová (1832—1912), zpěvačka Prozatímního divadla od r. 1862; *Vecko* — Čeněk V. (1834—1874), tenor českého divadla od r. 1863, přešel v červenci 1865 ze zrušených důvodů k divadlu německému; *Švarc* — viz vysv. k str. 288; *Genovefa* — hraběnka z Brabantu; její historie k nám přišla překladem z němčiny a těšila se takové oblibě, že v r. 1862 měla již 125 vydání;
- 299: *Vidocq* — tehdejší franc. policejní prezident; *vražda ... v kostele za bílého dne* — 27. 8. v 10 hod. dopoledne přepadli a pobodali v Loretánské kapli čtyři pachatelé svíčkovou bábu Annu Zemličkovou a uloupili zlato se sochy Panny Marie;
- 300: *třetí most pražský je zapomenut* — vinou londýnské firmy Ordish a Lefeuvre byly zase odsunuty přípravy k vybudování mostu (viz vysv. k str. 233); *obecní plynárna* — zřízena až v r. 1867; do té doby měla výsadu osvětlování plynem společnost belgická; *události v českém divadle* — Franz Liegert (viz vysv. k str. 285) odevzdal dočasně správu českého divadla Švandovi ze Semčic, což dalo německým listům podnět k zlomyslným prognosám o konci českého divadla; *naproti předvěčejšímu svému feuilletonu* — začíná slovy „Pan Liegert prý již zase převzal ředitelství (viz

- Div, II. 429—432); *Augsburger allgemeine* — viz vysv. k str. 23; *Höflerův Magister Johannes Hus* — viz vysv. k str. 167; *fénix* — báječný egyptský pták, který se vždy jednou za pět set let ohněm přerodil a tak se stal symbolem obrození;
- 301: *Freilich, so haben es ...* — Ovšem, tak to udělali vždycky všichni sprostáci; *Herwegh* — Georg H. (1827—1875), něm. politický básník ze čtyřicátých let, z počátku revoluční, později reakční; „*Ziehet den Krebs ...*“ — „Přitáhněte raka k spravedlnosti!“ — tak to stojí psáno; myslil bych tedy, že by tato kniha byla měla přece jen uposlechnout rozkazu;
- 302: *Féval* — Paul F. (1817—1887), franc. romanopisec; *Anastazius Grün* — pseudonym vídeňského básníka Antona Auersperga (1806—1876); *Spaziergänge eines Wiener Poeten* — Procházky vídeňského básníka, sbírka politických básní z r. 1831; *Kahlenberg* — vrch nad Dunajem u Vídně;
- 303: „*in echt ungarischem Nationalkostüm*“ — „v pravém uherském národním kroji“; „*S'ist schon recht!*“ — „Nic se nestalo!“;
- 304: *Presse* — viz vysv. k str. 27; „*ferkeln*“ — prasiti se; *Victor Hugo* — viz vysv. k str. 244;
- 305: *waffenpasy* — viz vysv. k str. 227; *gurmandisa* — labužnictví;
- 306: *Waldschlößchen* — lesní zámček, výletní restaurace v Drážďanech; *starý Kopecký* — míněn Wildtův pomník bývalého starosty Plzně Martina K. (1777—1854), právníka a ekonoma, který se v letech třicátých velmi zasloužil o rozvoj města. Pomník stojí v Kopeckého sadech před budovou bývalé Měšťanské besedy; postava Kopeckého v nadživotní velikosti, v císařském kabátě a s pláštěnkou na ramenou, se pravou rukou opírá o zídku a v levé drží za zády vysoký rovný cylindr; „*v Plzni*“ ... *se rozvíjí nový život* — R. 1864 se odebral z Prahy do Plzně spisovatel a žurnalista František Schwarz (nar. r. 1840), aby tam založil politický list *Plzeňské noviny* (1. 10. 1864—1870). Zásahu o český národní ruch mělo několik uvědomělých vlastenců, žijících v Plzni nebo udržujících živý styk se západočeskou metropolí: František Jaroslav Vacek *Kamenický* (1806—1869), vlastenecký děkan v Blovicích, šťastný napodobitel českých národních písní, *František Pravda*, vl. jm. Vojtěch Hlinka (1817—1904), kněz a katolický povídkář, žil v té době na Hrádku u Sušice, Jan Hugo *Karlík* (1807—1894), tepelský premonstrát, od r. 1849—1860 profesor české řeči a literatury v Plzni, potom farář v Uherci, přítel plzeňského profesora fyziky a uvědomělého vlastence Josefa Františka *Smetany* (1801—1861), který byl tehdy již pohřben na Mikulášském hřbitově v Plzni; za jeho vlastenecké zásluhy věnovali mu žáci plzeňského gymnasia v parku na Lochotíně na skalce poblíž t. zv. Poustevníkovy jeskyně pamětní desku, na níž byla vyryta Smetanova báseň;

Strom je země zdobou veleslavnou
a ten pěstuje Čech milerád;
cit ten vedl také Plzeň dávnou,
že si založila tento sad.

Strom se za to povždy chová vděčně,
stín i plod je jeho odměna.
Nuže, ať se v české vlasti věčně
Plzeň, sad i blaho zelená!

Protičeskou politiku v Plzni vedl Franz *Pankraz*, advokát a majitel velkých uhelných dolů. Měl dům s velkou zahradou naproti plzeňskému divadlu vedle židovské synagogy (*Brundusium* — přístav, podle starolatinského názvu jihoitalského přístavního města Brindisi) a byl znám svou dvorností k dámám. Z galantnosti navrhoval i volební právo pro ženy, a proto byl terčem častých vtipů a karikatur v tehdejších časopisech, na př. *Die Leuchtkugeln*, něm. humoristický týdeník, vych. od 7. 7. 1864 do 15. 12. 1865 v Praze, přinesly 28. 8. 1864 karikaturu *An das Landtagskind „mehrerer Frauen“* (Sněmovnímu dítěti „mnoha žen“). Na sněmu hájil Pankraz vždy jen německé zájmy, na př. 27. 5. 1864 se postavil proti zrušení německého gymnasia;

307: *Pied de mouton* — Kouzelná nožka, fantastická franc. hra, která měla premiéru v Novoměstském divadle 17. 7. 1864, (srov. Div. II, 377); *Marchisio* — viz vysv. k str. 288; *Donato* — viz vysv. k str. 293;

308: *Don Guzman* — narážka na scénu z výpravné hry Kouzelná nožka, tehdy velmi oblíbené (viz vysv. k str. 307); *Donato* — viz vysv. k str. 293; *danse anglaise* — anglický tanec; *marche espagnol* — španělský pochod; *andante* — klidně, volným tempem; *furioso* — zuřivě, prudce; *zvěčnělý Klicpera* — Václav Kliment K. byl od r. 1846 profesorem a v l. 1852–1853 ředitelem Akademického gymnasia, kde Neruda studoval v l. 1850–1853 (viz Upomínka na V. K. Klicperu, Lit. I, 214–216);

310: *Kamarýt* — Josef Vlastimil K. (1797–1833), obrozenský básník a buditel; *Krolmus* — Václav K. (1787–1861), vlastenec a badatel v oboru archeologie a národopisu;

311: *Junius* — viz vysv. k str. 372; napsal několik filosofických spisů; *Pečírka* — MUDr. Josef P. (1818–1870), popularisující spisovatel, vydal r. 1850 a 1865 *Vypsání živočichův pro školy*;

312: *sansculoti* — bezkalhotníci, přezdívka proletářů a radikálních revolucionářů v době první francouzské republiky, poněvadž nenosili „culottes“, krátké kalhoty, jako příslušníci vyšších stavů, nýbrž dlouhé pantalonky; *Zákoník samostatných Černohorcův* — vydal jej v Novém Sadu r. 1855 Danilo I. Petrović Njegoš (česky

- [F. J. Jezbera, viz vysv. k str. 245 a Lit. I, 70—71); *Brdanin* — obyvatel východní poloviny Černé Hory;
- 313: *Novoměstské divadlo . . . nemá ještě svého příštěročního pána* — nevědělo se ještě, zdali si je pronajme ředitel českého či německého divadla; *Marchisio* — viz vysv. k str. 288; *nový český Narcis* — titulní úlohu Brachvoglova dramatu (viz vysv. k str. 183) hrál tentokrát Šimanovský (srov. Div. II, 487—488); *Silvio Pellico* (1789—1854), italský básník, vězněný pro účast v tajných protirakouských spolicích na Špilberku u Brna; napsal veršovanou tragedii *Francesca di Rimini*, vyd. r. 1833 v Paříži; její slávu v Itálii způsobila domácí látka a četné politické narážky na současnou dobu; naproti tomu Nerudova truchlohra *Francesca di Rimini* při premiéře 15. 1. 1860 ve Stavovském divadle propadla, rovněž referáty v českém i německém tisku byly vesměs nepříznivé až na posudek v *Morgenpostu* z 16. 1. 1860 (viz Život Jana Nerudy III, 437);
- 314: *Chvála bláznovství* — filosofická satira nejvýznačnějšího středoevropského humanisty 16. stol. *Erasma Desideria Roterdamského* (1467—1536) vznikla r. 1509, *Řehoř Hrubý z Jelení* (1460—1514), významný český humanista, ji přeložil r. 1513 do češtiny; jeho rukopis vydal r. 1864 bibliotekář Universitní knihovny od r. 1860 Ignác Jan Hanuš (1812—1869), badatel v oboru staré české literatury a slovanského bájesloví; uvedený důkaz podal v předmluvě k vydání rukopisu; *Erkules* — Herkules; *Solon* — řecký zákonodárce ze 6. stol. před n. l.; „*Stultitiam laudavimus . . .*“ — „Hloupost jsme chválili, ale ne vždy hloupě“; *exordium* — úvod;
- 315: *rodinný domek Máchův* — na Malé Straně, Oujezd čp. 400;
- 316: *při prvním představení Roberta* — 26. 11. 1864 při premiéře Meyerbeerovy opery *Robert ďábel*; *sans gêne* — bez ostychu;
- 317: *profesor Koubek* — viz vysv. k str. 153; *parvista* — viz vysv. k str. 150; v I. tř. gymnasia byl Neruda v r. 1845—1846; *česká Meluzina* — český překlad známé pověsti *Kronika kratochvilná o ctné a šlechetné panně Meluzině od Duryňka z Ryngolu*; *Fortunát* — český překlad lidové německé knížky o Fortunátovi, který měl nevysychající měšec a klobouk, jehož pomocí se ocital všude, kde chtěl;
- 318: *Niedersetzen!* — Sednout!;
- 319: *český překlad dozpěvu Puškinova* — překlad Kavkazského zajatce vydal Koubek r. 1853, viz Sebrané spisy 4, 1859, str. 170—171;
- 320: *Fr. Bol. Květ* — František Boleslav K. (1825—1864), spisovatel činný ve filologii, pedagogice a filosofii;
- 321: *Demme-Trümpy* — román mladého bernského lékaře Herrmanna D. a jeho milenky Flory T. zajímal po celý rok 1864 světovou veřejnost a vyšel dokonce i tiskem. Podvodník Herrmann Demme byl souzen pro podezření ze spoluúčasti na vraždě svého budoucího tchána a měl na svědomí krádeže několika draho-

- cenných skvostů, proto chtěl ujít předstíranou sebevraždou spravedlnosti. Když však řada svědectví vedla bezpečně na jeho stopu, spáchali milenci sebevraždu skutečně;
- 322: *volné pokračování Humoristických listů* — byly totiž 24. 12. 1863 úředně zastaveny a 3. 12. 1864 začaly zase znovu vycházet;
- 324: *Gluck* — Christoph Wilibald G. (1714–1787), něm. hudební skladatel; napsal operu *Orfeus a Eurydika*; *pruský junkér* — příslušník šlechtické reakce v Prusku; *dobrý guslař Homér* — nejstarší řecký básník Homéros (asi z 9. stol. před n. l.) byl podle představy starých Řeků chudý a slepý, jako bývají lidoví pěvci guslaři u Srbů a Charvátů; byla mu také připisována parodie o žabomyší vojně *Batrachomyomachia*;
- 325: *Rámájana* — spr. Rámájanam, báseň o Rámovi, staroindický epos o sedmi knihách; *o pobřbu Prokšovu* — Josef Proksch (1794–1864), hudební pedagog, majitel hudebního ústavu (kde se vzdělával také Bedřich Smetana), měl pohřeb 23. 12. 1864; *in der Wagenreihe . . .* — v řadě vozů, která následovala za průvodem, bylo také množství šlechtických ekvipáží, Černín, Öttingen, Thun;
- 326: *Ander war . . .* — Ander se stal šlechticem skrze umění; *Ander* — Alois A. (1821–1864), vídeňský tenorista českého původu, zemřel v lázních Sedmihorky 11. 12. a pohřeb měl ve Vídni; *Männerengesangsverein* — mužský pěvecký spolek; *Flammenmeer* — moře pochodní;
- 327: *pium desiderium* — zbožné přání;
- 328: *Edgar Poe* — E. Allan P. (1809–1849), americký básník, žil po celý život v bídě, kdežto anglický básník *George Gordon Byron* (1788–1824) zbohatl nečekaným dědictvím a stal se lordem; *Wirsing* — viz vysv. k str. 285; narážka se týká zprávy *Vom Theater* (Z divadla) v rubrice *Böhmen* v *Tagesbote* 23. 12. 1864; *Perdita* — opera C. Barbieriho na text Shakespearovy Zimní pohádky; *dva bílí voli* — za vtip o dvou bílých volech byl Neruda *Tagesbotenem* hrubě napaden, srov. *Hlas* 5. 1. 1865 a *Div.* II, 505;
- 329: *český ředitel* — Franz Liegert (1803–1881), Němec, řídil Prozatímní divadlo jen šestnáct měsíců (od března 1864 do června 1865);
- 330: *Rekrutýrka v Kocourkově* — fraška Theodora Flamma, zpracovaná Janem Kaškou, hrála se po prvé v aréně ve Pštrosce 27. 7. 1858; vystupuje tam doktor Bezoslav Dryák, o kterém dráb Vykus říká selské dívce Lidušce, že jeho známému „uřízl nohu písemně, na papíře“; *básník Meissner a právník Pinkas dostali se sobě . . . do vlasů* — podle zprávy z 24. 1. 1865 v *Tagesbote* způsobil v literárních kruzích sensaci výpad advokáta Pinkase v *Ostdeutsche Post* proti Meissnerovi (viz vysv. k str. 59), který v *Neue freie Presse* popsal anekdotickým způsobem večírek strávený kdysi u hraběte Friedricha Deyma; *Pinkas* — Adolf Maria P. (1800–1865), nejdříve pokrokový příslušník české pravice, přešel po r. 1860

do nepřátelského tábora; *Deym* — Friedrich hrabě D. (1801—1853), autor několika spisů z oboru finančnictví a národohospodářství; „*Gemeinschädliches Individuum*“, „*kleiner Feuilletonist*“ — „všeobecně škodlivé individuum“, „malý feuilletonista“, citáty z uvedené Pinkasovy polemiky; *das Kichern im Moose* — přidušené chichotání v mechu; *již starý Plato udal recept velmi slušný* — řecký filosof Platon (427—347 před n. l.) ve spisu *Politeia* (Stát) uznává za vedoucí třídu filosofy, na druhé místo klade vojáky, potom rolníky a živnostníky. Z umění připouští jen poesii vážnou, zavrhuje komedii a některé druhy eposu, na př. Homéra, poněvadž prý zlehčoval bohy; *rapsodové* — pěvci hrdinských básní u starých Řeků; 331: *subtrahce* — odčítání; *speciei arithmeticae* — druhu početního úkonu; *si hic et ille ... cur tu non!* — když ten a onen ... proč ty ne!; *Saphirův anekdotní slovník* — *Konversations-Lexikon für Geist, Witz und Humor* (Konversační slovník pro duchaplnost, vtip a humor), vydáný r. 1852 v Drážďanech něm. humoristou a satirikem Moritzem Gottliebem Saphirem (1795—1858); 334: *lustre* — lesk; *rektifikace* — úprava; 335: *Cuvier* — Georges C. (1769—1832), franc. zoolog, anatom a geolog; *Humboldt* — Friedrich Wilhelm H. (1769—1859), něm. přírodopisec a cestovatel; *Réaumur* — vl. jm. René Antoine Ferchault (1683—1757), franc. fysik a zoolog, vynálezce teplooměru; *voiture de remise* — drožka; *makadam* — dlažba (podle skotského inženýra Mac Adama, zakladatele silničních staveb); *Richelieu* — franc. kardinál a politik, který řídil stát za Ludvíka XIII. v l. 1624—1642; *Sully* — Maximilien de Béthune baron de Rosny, vévoda de S. (1560—1641), obratný franc. státník za vlády Jindřicha IV.; ukončil nepořádky vzniklé za občanských válek katolíků s protestanty; *Richard Lenoir* — jeden z dělnických vůdců za spojeneckých válek proti revoluční Francii; u Nerudy srov. o něm *Hlas* 28. 6. 1863 a *Pařížské obrázky* II, 1926, str. 16; *Malesherbes* — Chrétien Guillaume de Lamoignon M. (1721—1794), franc. politik, obhájce občanských práv v době Ludvíka XV. a XVI.; *Rivoli* — R. Veronese, obec na severozápad od Verony v Itálii, kde v lednu r. 1797 zvítězil Napoleon nad Rakušany; *Sebastopol* — (franc.) Sevastopol, město na Krymu, proslavené hrdinnou obranou ruského vojska proti spojené armádě francouzsko-anglicko-sardinské za války krymské (1854—1855); *Žerotín* — Karel st. ze Žerotína (1564—1636), přední člen Jednoty bratrské, na jehož panství našel v letech 1622—1626 útulek Jan Amos Komenský; *Jesenský* — Jan Jesenius (1566—1621), lékař a profesor pražské university, popravený na Staroměstském náměstí; *Oušt'* — Ústí nad Labem, kde 16. 6. 1426 slavně zvítězil Prokop Holý nad Němci; *Domažlice* — 14. 8. 1431 porazili u D. husité křižáky vedené braniborským markrabím Bedřichem a kardiná-

lem Cesarinim; *co sobě ředitel Liegert posadil „letzten Versuch“ na hlavu* — od konce března 1864, kdy udělal Franz L. „poslední pokus“, aby české divadlo vynášelo; *Dürfte ich um einen Tanz bitten?* — Smím prosit o tanec?; *Fürst* — Johann F. (1824—1882), něm. herec a lidový zpěvák, který měl od r. 1862 malé divadélko ve vídeňském Prateru;

- 336: *Belgrader Musikanten* — bělehradští šumaři, pohrdlivá přezdívka pro české hudebníky, kteří se dostali až do Srbska; *gemütlich* — bodře, nenuceně; *Hermann Demme und Flora Trümpy* — viz vysv. k str. 321; „*besonders jeder Leihbibliothek ...*“ — „zvláště každé půjčovně knih možno doporučiti“; „*nach aktenkundigen und zuverlässigen Privatquellen ...*“ — „jest zpracován romanticky na podkladě hodnověrných soukromých pramenů, obeznámených s úředními spisy“; *eines Mannes Rede ...* — Řeč jednoho muže — toť polovina, vyslechni oba — hned pravda jiná; část nápisu na zdi staré radnice ve Frankfurtu (srov. Goethe, *Dichtung und Wahrheit*, I. kn.);
- 337: *Řetězový most* — viz vysv. k str. 122; *svatojiřská činže* — tehdy se platilo nájemné čtyřikrát do roka: v lednu kolem Tří králů, k svatému Jiří (24. dubna), k svatému Jakubu (25. července) a k svatému Havlu (16. října); *nenasmolená Gomora* — podle bible (Genesis 19, 24 a n.) smetl Hospodin palestinské město Gomorrá spolu se Sodomou za neřesti jejich obyvatel s povrchu zemského ohněm síry; *hogarthovská čára* — jako na některém z obrazů angl. malíře a rytce Williama Hogartha (1697—1764), který s oblibou zachycoval bujný a prostopášný život;
- 338: *Macbeth ... před Banquovým duchem* — ve 4. scéně III. jednání Shakespearova dramatu se zjeví při hostině Macbethovi zkrvavený Banquo, kterého dal sám zavraždit ze strachu, aby ho nezbavil trůnu; *Hamlet ... k noboum Ofelie* — ve 2. scéně III. jednání, kdy se všichni shromáždí v hradní síni, aby zhlédli výstup herců; *Vilibald Rozpustilý* — hrdina Nestroyovy frašky Rozpustilí kluci ve škole (premiéra v Prozatímním divadle 23. 1. 1865); *Narcis by mohl nechat epigramů* — viz vysv. k str. 183; ve 4. výstupu I. jednání Brachvoglova dramatu Narcis filosoficky polemizuje s encyklopedistou Grimmem; *Orfeus by učil Eurydiku* — viz vysv. k str. 324; obě titulní postavy této Gluckovy opery v baletní scéně tančí; *Pompadourová by umírala* — celé páté jednání dramatu Narcis (viz vysv. k str. 183) se odehrává v saloně markýzy Pompadour, umírající v lenošce; *mladí starci a staří jinoši* — pozměněný titul Görnerovy veselohry Mladí starci, staří hoši (po prvé v Prozatímním divadle 18. 10. 1863 v překladu E. Peškové);
- 340: *Stelzig* — Ignaz Alphons S. (1823—1865), redemptorista, spisovatel a misionář; *Kirchenzeitung* — Katholische K., Katolické církevní listy, založené r. 1829 ve Vídni;

- 341: *v Lázní* — v hostinci na Malé Straně v Lázeňské ul. č. 286—6, kde byly původně lázně;
- 342: *Virgil* — římský básník Publius Vergilius Maro (70—19 před n. l.); *Hérodot* — nejstarší řecký dějepisec Hérodotos (z 5. stol. před n. l.); *enough* — dost; *Tuilerie* — palác v Paříži na pravém břehu Seiny, obklopený zahradou, kdysi sídlo francouzských panovníků;
- 343: *vochlování* — mačkání, bití (původně česání lnu na nástroji vochle); *licitando* — v dražbě;
- 344: *port d'épée* — strápec u šavle; *v příkopech za Strahovskou branou* — na bývalém vojenském hřbitově pod někdejší baštou č. X; přišlo se k němu ze silnice vedoucí od Strahovské brány k Brusce;
- 345: *mobilní* — pohyblivý, přenosný;
- 346: *sit venia verbo* — viz vysv. k str. 18; *napravo šíře hledět ...* — podle verše Předzpěvu ke Kollárově Slávy dceři; *tour Solférino* — *vue de Paris à vol d'oiseau* — věž S. — pohled na Paříž s ptačí perspektivy;
- 347: *decennium* — desetiletí; *gloriet* — otevřená besídka, něžasklený altánek; *Quast* — Jan Zachariáš Q. (1814—1867), malíř skla a porculánu;
- 349: *ze Šlesviku* — 18. 4. 1865 skončila válka Rakouska a Pruska proti Dánsku o vévodství Šlesvik-Holštýn;
- 352: „*L'entreprise des Pompes funèbres*“ — pohřební ústav; *Bogumil Goltz* (1801—1870), něm. publicista polského původu; přednášel v té době v Praze; *obelisk luksorský* — jeden ze dvou sloupů před branou chrámu v Luksoru, vystavěném na troskách staroegyptských Théb na pravém břehu řeky Nilu; *sloup Cestiův* — k oběma rohům pyramidového náhrobku římského rytíře Gaia Cestia dal papež Alexander VII. v 17. stol. postavit dórský sloup; *Słowacki* — Juliusz S. (1809—1849), polský romantický básník; po prvním polském povstání v r. 1830 žil hlavně v Paříži; *during Her Majesty's pleasure* — pokud se líbí Jeho Veličenstvu;
- 353: *opera buffa* — komická opera, hudební fraška; *Apis* — název podle egyptského posvátného býka; *Putifarkea* — podle bible (I. kn. Mojžíšova, kap. 39) žena náčelníka tělesné stráže jednoho z egyptských faraonů, jež chtěla svést cudného Josefa; *parlando* — recitovaný zpěv v komické opeře; *sybaritství* — pohodlí, požitkářství;
- 354: *vražedná rána vjela do Lincolna* — 14. 4. 1865 zavraždil fanatický přívrženec jižních států herec John Wilkies Booth presidenta Spojených obcí severoamerických Abrahama L. (nar. 1809), jehož zásluhou bylo 1. 1. 1863 zrušeno otroctví (proklamace o tom stala se 31. 1. 1864 jedním z článků severoamerické ústavy);
- 356: „*Srdnatost dokazuje i sprostý mameluk*“ — citát ze Schillerovy balady „Boj s drakem“ (*mameluk* — původně člen vojenské egyptské kasty nebo tělesný strážce emirův); *jaké Tyl popisovati*

- uměl* — narážka na báseň „Pražané ve Hvězdě“ z r. 1839; *Bouloňský lesík* — viz vysv. k str. 205; *mnichovské Arkády* — náměstí Propyläen s krásným sloupovým v severní části Mnichova;
- 357: *Dichtung und Wahrheit* — Báseň a pravda, vlastní Goethův životopis; *Rudolf Gottschall* (1823—1909), něm. básník a publicista, vydal spis *Gedankenharmonie aus Goethe und Schiller* (Harmonie myšlenek z Goetha a Schillera); *Bachmann* — Eduard B. (1831—1880), tenorista, původně člen opery v Pešti a Amsterodamu, v letech 1859—65 u německého divadla v Praze. Na jaře r. 1865 musel odjet ze zdravotních důvodů z Prahy na léčení; *Vecko se dosud nevrátil* — tenorista Čeněk V. (1834—1874) zrušil samovolně smlouvu s českým divadlem, chtěje z prospěchářských důvodů k divadlu německému, ale poněvadž obě divadla podléhala jednomu výboru, musel hledat angažmá mimo Prahu (viz Nerudovy feuilletony proti němu, Hlas 18. 5. a 21. 5. 1865, Div. II, 602—603);
- 359: *Doslov „placeného“ feuilletonisty* — 14. června napsal Neruda svůj poslední feuilleton do deníku Hlas, který přešel v majetek Eduarda Grégra a vycházel pak od 30. 6. 65 jako týdeník. 15. června vyšly po dvouměsíční přestávce nové Národní listy (suspendovány od 15. 4. do 15. 6. 1865) a tímto dnem zahájil v nich Neruda svou feuilletonistickou činnost. Pokrokové Národní listy, hájící důsledně myšlenku federace a národní rovnoprávnosti, měly časté polemiky s Národem, orgánem konservativní strany staročeské, který vycházel od 15. 12. 1863 do 15. 5. 1866. Neruda tu byl za svou novinářskou činnost v Národních listech často snižován; odtud ironická narážka na „placeného historiografa“ Františka Palackého, kterému byl tento titul udělen šlechtou v r. 1817; *Ivan Antonovič* — ruské znění Nerudova křestního jména Jan a k tomu podle ruského obyčeje t. zv. patronymikon, odvozené od otceva jména Antonín; v redakci Hlasu byl Neruda od počátku r. 1862; *Wohl dem, der ...* — Blaze tomu, kdo již v květu života cítí pozemskou nicotnost; *Ludvík Bavorský* — L. Karel August (1786—1868), bavorský král od r. 1825; v letech 1820—1847 vyšly 4 svazky jeho Básní;
- 360: *Rückert* — Friedrich R. (1788 — 1866), něm. didaktický básník;
- 361: *Jean Paul* — Johann Paul Friedrich Richter (1763—1825), něm. humorista, z něhož Neruda často citoval; *lebendig gewesene Leseaugenblicke* — kdysi živoucí okamžiky četby;
- 362: „*Le roi est mort ...*“ — viz vysv. k str. 280; zde se vztahuje k splnutí Hlasu s Národními listy; *in medias res* — doprostřed věci, bez úvodu; *galopáda* — cval;
- 363: *Non omnia exempla sunt foeda* — Nejsou všechny příklady odporné; *Karel Zelinka* (1835—1865), populární lokálkář Národních listů; Neruda mu napsal nekrolog 25. a 26. května 1865, viz Lit. I,

- 490—495; z *jednoho německého severního časopisu* — Reichenberger Zeitung (Liberecké noviny);
- 364: *pan Liegert* — viz vysv. k str. 329; o dvojnásobnou subvenci žádal v polovici června 1865 pro případ, že by zemský výbor nepovolil sloučení české scény s německou pod jedním vedením, jak doporučovali oba ředitelé, ač sám Liegert veřejným prohlášením tento svůj úmysl popřel; obojí bylo odmítnuto. Po celou dobu vedení českého divadla (rok 1864 a polovina roku 1865) myslil Liegert jen na svůj hmotný zisk. Divadlo Prozatímní (na nábreží) zanedbával ve prospěch cizích pohostinských her v divadle Novoměstském, a když pak tuto letní scénu nemohl udržet, najal si v květnu 1865 nepraktický divadelní sál na Žofíně, na jehož úpravy věnoval značný náklad. Neruda dobře chápal, že cizí ředitel nikdy neporozumí potřebám české scény, proto žádal ředitele české národnosti (viz feuilleton *Za divadelního mezi-vládí*, Nár. listy 14. 7. 1865, Div. III, 12—15);
- 365: *dobrý zpěvák český chodí procházkou* — Jakub Schwarz; měl v té době neshody s ředitelstvím a 30. 6. 1865 požádal o propuštění, poněvadž se mu zdálo, že je přehlížen; potom však ve svazku českého divadla zůstal;
- 366: *Rogear* — Louis August R. (1820—1896), franc. publicista a politik; *Hotel de Saxe* — na rohu Hybernské a Senovážné ul. čp. 997—2; byl vystavěn r. 1846 (původně měl jméno U zeleného orla, potom Saský dvůr); *Wagner* — Faustův hnidopišský famulus v tragedii Goethově; *od doby Kouzelné nožky* — viz vysv. k str. 307; *polo sedíc a ležíc půl* — parodie verše II. zpěvu Máchova Máje;
- 367: *pythické periody* — nejasná, dlouhá souvětí; *komma* — čárka, pausa; *Sardouova Antoinetta* — role naivky ve veselohře Staří mládenci (po prvé v Prozatímním divadle 24. března 1865; viz Div. II, 553—560);
- 368: *La rive gauche* — Levý břeh, studentský časopis, který Rogear založil s Longuetem r. 1864; r. 1865 tu uveřejnil zmíněný slavný pamflet „Les propos de Labiénus“, za nějž byl odsouzen na pět let do vězení; *césariána* — spisy o Caesarovi, císaři, t. j. proti Napoleonovi III.;
- 370: *reverence* — projev úcty; *Lenau* — Nikolaus L. (1802—1850), rakouský básník světobolu; bleskem si přál být v závěru básně „Výstraha a přání“ ze sbírky Smíšené básně; *za poslední ministerské krise pruské* — v r. 1862, než se dostal do čela pruské vlády Otto Bismarck;
- 371: *sanskrito-rámájana-mahábháratské jmeno* — spojení výrazu pro spisovný staroindický jazyk (sanskrit) s názvy dvou velkých národních eposů tímto jazykem složených (Rámájana a Mahábháratam); *pan Liegert již šel* — vzdal se koncem června 1865 ředitelství Prozatímního divadla; *žofínské divadlo šlo s ním* — přestalo se

- hrát v žofínském sále (viz vysv. k str. 364); *také pan intendant půjde* — byl jím od května r. 1861 Frant. Ladislav Rieger; odchodem Liegertovým se octl v trapné situaci, nevěda, kterého kandidáta má hájit v zemském výboru; *seguidilla* — španělský tanec k čtyřveršové písni o sedmi- a pětislabičných řádcích;
- 372: *Mácha pravil* — zmíněný výrok není znám; *Juvenál* — Decimus Junius Juvenalis (60—140), římský satirik;
- 374: *tušovat se* — sprchovat se; *když doktor Faustus na sudě vyjížděl* — podle podání lidových kronik; *Auerbachův sklep* — známý lipský lokál; *Doktor Faustus zu dieser Frist* — Doktor Faust v tuto dobu vyjel z Auerbachova sklepa; *distichon* — dvojverší; „*Uns ist ganz kannibalisch wohl...*“ — „Jest nám docela kanibalsky blaze jako pěti stům sviní“ (ze scény Auerbachův sklep v I. dílu Goethova Fausta); *Zelená komora drážďanská* — Zelená síň v přízemí královského paláce, kde je uložen královský poklad s mnoha drahokamy a vzácnými uměleckými předměty; srov. Spol. II, 30;
- 375: *Abdéra* — řecká osada v starověké Thrákii; měla pověst antického Kocourkova; *Bíl* — Erazim B. (1811—1875), příslušník staré herecké gardy z doby J. K. Tyla, s nímž byl za ředitelství Hoffmannova vypovězen z pražské scény; po druhé působil u českého divadla v l. 1863—1867; *Caliopoli* — Alexandra C., tanečnice císařského divadla v Petrohradě, vystupovala pohostinsky v Praze; *Reményi* — viz vysv. k str. 133;
- 377: *strike* (angl.), *grève* (franc.) — stávka;
- 378: *Stentzsch* — Jan S. (1771—1827), velký milovník české historie, v r. 1797 řídil také vlastenecké divadlo; *Robin Hood* — vybájený loupežník několika staroanglických balad, ztělesňující nenávist Anglosasů proti normanským dobyvatelům. Zvěčnil jej Walter Scott v románě Ivanhoe a Macfarren v opeře z r. 1860; její slova také Neruda cituje; *dle Robinsonových kotníků* — pomůcka pro pamatování: kotníky na obou rukou zleva doprava značí měsíce delší, mezery mezi nimi měsíce s menším počtem dnů; *Mirza-Schaffy* — tbiliský filosof, jehož jménem nazval něm. básník Friedrich Bodenstedt (1819—1892) svou sbírku básní (*Lieder des Mirza Schaffy*);
- 379: „*das blonde Königstochterlein*“ — plavovlasá královská dceruška; „*Hvězda*“ *odešla* — národní slavnost v oboře Hvězda se konala vždy v neděli po sv. Markétě (10. 6.); *zápisky Jana Jeníka ... z Bratřic* — rakouského důstojníka a velkého milovníka českého jazyka a historie (1756—1845), jsou chovány v Národním museu v 17 dílech a mají velkou hodnotu kulturně historickou; projevují uvědomělé, protijesuitsky zabarvené češství;
- 380: *was den leichten Städtler ...* — v čem povrchní měšťák vidí štěstí, toho se vždy děsí pravý český muž; *Künstler, Lehrer ...* — Umělci a učitelé, praví Češi prchli, nám zůstala jenom hloupost

- š otroctvím; *Böser Stern* ... — Zlá Hvězda jak pomník pln výsměchu stojí, zatím srdce Čechů hořem usedá!;
- 381: *subskripční listiny* — zapisovaly se tam příspěvky na Národní divadlo; „*městovid*“ — narážka na národopisnou mapu „Slovanský zeměvid“, kterou Šafařík připojil k Slovanskému národopisu z r. 1842, aby znázornil rozšíření současného Slovanstva;
- 382: *Im innersten Busen* ... — V hloubi ňader budí se odvaha a touha pro vlast žítí a zemřítí a jiným dáti vznešený příklad; *Tagesbote* — viz vysv. k str. 50; *Bohemie* — viz vysv. k str. 63; „*Les pommes du voisin*“ — Sousedova jablka, fraška hraná u nás pod názvem Nepožádáš manželky bližního svého anebo Paragrafy na střeše (srov. Div. II, 512–514); *Gallmeyerova* — Josefina G. (1838 až 1884), populární lokální zpěvačka a typická vídeňská subreta; *Kikiriki* — Kikeriki, vídeňský satiricko-humoristický časopis; *Vecko* — viz vysv. k str. 357; *z Prahy do Prahy* — z divadla českého k německému (viz vysv. k str. 357);
- 383: *Šamberk* — viz vysv. k str. 393; *Styx* — Jean Styx, role v Offenbachově operetě Orfeus v podsvětí; *von allen böhmischen Dick-schädeln* — ode všech českých zabeďněnců;
- 385: *Schmerlingův systém* — ministerský předseda Anton von Sch. (1805–1893) rozjoutal svou únorovou ústavou prudký ústavní boj v Čechách i v Uhrách a nakonec musel 27. 7. 1865 odstoupit; na jeho místo byl povolán hrabě Belcredi; *třetí most pražský* — viz vysv. k str. 233; stavba byla přece toho roku započata a trvala až do r. 1868; *Trubní ulice* — jinak Rourová, dnes Revoluční třída; *Kolár* — Josef Jiří K. (1812–1896), herec, režisér a dramatický spisovatel; *Outěk do Afriky* — veselohra od J. Mikuláše Boleslavského podle Angelyho, po prvé ve Stavovském divadle 12. 1. 1862; Neruda zde naráží na místo, kde pan Dušek vykládá Elišce, jak na vlastnoručně vyrobeném tlakoměru pozná, kdy bude pršet; *podle patrony* — podle šablony; *Ordish-Lefevre* — anglická firma, která vypracovala plány na stavbu třetího mostu;
- 386: *de mortuis* — viz vysv. k str. 112; *udělená právě amnestie* — 31. 7. 1865 udělil císař amnestii pro veškerá tisková provinění všech časopisů rakouské říše; *verdamptes böhmisches Volk* — zatracený český pronárod; *Blondin* — vl. jm. Jean François Gravelet, provazolezec, hostoval v těch letech také v Čechách; *varhanická škola pražská* — založena r. 1830 Spolkem k zvelebení církevní hudby v Čechách ve dvoře konviktu v Klementinu v Praze I; *týž pan učitel* — patrně František Blažek, který tam působil od r. 1839;
- 387: *nový nějaký list beletristický* — šlo o přípravu Květů, které pak vycházely od r. 1866, kdežto Lumír, obnovený v r. 1865, v r. 1866 zanikl; „*Figaro ci, Figaro là*“ — „Figaro sem, Figaro tam“, z opery Lazebník sevillský od Gioacchina Rossiniho; *Tagesbote zachytl konečně nějakou myšlenku* — 6. 8. 1865 na str. 2 v rubrice

svých zpráv pod záhlavím „Böhmen. In der tschechischen Theaterfrage ...“ (V české divadelní otázce ...); *lidé, kteří dle Heinova Romanzera* ... — židé (*Romanzero* — kniha básní z let 1847—1850; vyšla r. 1851; srov. báseň *Disputace*);

- 388: *ondy v Karlu XII.* — 28. 8. 1865 při premiéře hry Karla XII. navrácení se do vlasti v překladu K. Pürnera (srov. *Žerty*, str. 175); *Tagesbote ... v neděli* — ve feuilletonu „Die Prager in Wien und München“ (Pražané ve Vídni a v Mnichově) z 27. 8. 1865 byli čeští účastníci pěvecké výpravy zesměšňováni hlavně proto, že mluvili česky; srov. též Nerudův feuilleton „Mnichov a Praha“, NL 1865;
- 389: *Pečírkuův živočichopis* — viz vysv. k str. 311; *sic* — tak;
- 390: *Thomé* — Němec Franz T. (1804—1872), který již od r. 1862 až 1864 řídil Prozatímní divadlo, byl zvolen členy zemského výboru hlavně přičiněním Fr. L. Riegra proti Josefu Sklenářovi; zahájil činnost 1. 9. 1865, ale již 1. 7. 1866 před pruským vpádem sám smlouvu vypověděl; *Chvalovský* — Edmund Ch. (1839—1934) hrál v Prozatímním divadle od jeho otevření; později se věnoval operní režii a byl prvním režisérem Smetanových oper; *Šimanovský* — Karel Š. (1826—1904), představitel hrdinských rolí na scéně českého divadla již za Tyla a potom znovu od r. 1852; *Libická* — Arnoštka L., vl. jm. Nápravníková (1837—1893), byla angažována počátkem r. 1862 pro obor sentimentální a hrdinský; z divadla Prozatímního odešla pro neshody s divadelní správou; *Ander* — patrně Adolf A., bratr proslulého tenora vídeňské dvorní opery Aloise Andra, který byl v té době již mrtev; *Roubalova* — Gabriela R. (1843—1922), sopranistka, zpívala v r. 1865 Leonoru v *Troubadouru*, Agátu v *Čarostřelci*, *Normu* a j.; *Blažkova* — Věkoslava B.-Ressová (1841—1873), sopranistka, členka dvorního divadla brunšvického, hostovala v Praze ve dnech 22. 7.—15. 8. 1866;
- 391: „*prix de sagesse*“ — cena moudrosti (viz dále); *kaple svatého Kříže* — v bývalé Poštovské, dnes ul. Karoliny Světlé v Praze I, měla být opravena již v r. 1863; „*Was sich Prag erzählt*“ — „Co si Praha vypravuje“, posměšná rubrika vídeňských listů; *villegiatura* — viz vysv. k str. 188; *divoké dostihy koňské* — tradiční šlechtické závody na Císařské louce; *nebohé spoutané blechy* — cvičené blechy předváděl v těch dnech vratislavský zlatník Tholuck v hostinci U císaře;
- 393: *světlovlasý komik a veseloherní milovník* — narážka na Ferdinanda Šamberka (1839—1904), který byl v mládí štíhlý a hrál hlavně role hrdinů a prvních milovníků, později pak ztloustl a hrával zvláště úlohy komické; *na počest říjnového diplomu císařského* — šlo o oslavy pátého výročí císařského příslibu konstituční vlády. Češi jimi manifestovali svou touhu po svobodě národní i politické, kdežto nacionálním Němcům byly proti mysli. Průběh oslav

- vyličil Neruda ve feuilletonech z 21. a 22. 10. 1865, viz Spol. I, 320—325; *po pověstném článku Prager Zeitungu* — „Politische Tagesnachrichten, Österreich, Prag, 12. 10. 1865“;
- 394: *David Kub* — viz vysv. k str. 50; „*Nationalverein*“ — národní spolek; *kolem Domažlic nebo kolem Ouště* — viz vysv. k str. 335; *již nyní každého rána po ulicích pražských ... řehťá* — provokuje ve svém deníku Tagesbote nesmyslnými výpady proti Čechům;
- 395: *Über den Czechen ...* — Nad Čechy vychází slunce v září; „*Septembersonnenaufgang*“ — zářijový východ slunce; *Tagesbotův dopisovatel z měsíce* — ve zprávě z 21. 10. 1865 pod titulem „Zur Stadtbeleuchtung“ (K osvětlení města) a v článku „Die Illumination“; *Kyselak* — Joseph K. (1795—1831), vídeňský podivín, vášnivý turista, který měl ve zvyku všude, kam přišel, napsat velkými písmenami své jméno; *Kysela* — Josef K. (1839—1904), buffo tenor, účinkující také v činohrách; *Grund ... co Liborin* — Arnošt G. (1844—1918) debutoval u české opery, kde zůstal do r. 1868, *Liborinem*, mysliveckým mládencem v opeře Čaroštrelec od K. M. Webra;
- 396: „*uplynulý Vecko*“ — viz vysv. k str. 297; *Vincenc* — synonymum křestního jména Čeněk; *škozunk* — úraz, nehoda;
- 397: *Blondin* — viz vysv. k str. 386;
- 398: *Sardou, spáchav veselobru novou* — La famille Benoîton (Rodina B.), kde autor vyličil život spekulantské rodiny. Referát o českém provedení pod titulem „Spekulant a jeho rod“ viz Div. III, 80—83; *králevič v povídce arabské* — srov. Pohádku o smutném králevici ve sbírce Tisíc a jedna noc; *Mahlmann* — Siegfried August M. (1771—1826), něm. básník;
- 399: *Eleazar* — rabín v Halévyově opeře Židovka; zpíval jej vysoký tenor; citovaná slova parodují jeho proslulou arii; *tarantella* — neapolský tanec rychlého tempa v 6/8 taktu (název podle pavouka tarantule, po jehož kousnutí se člověk šíleně točí); *Veitstanz* — tanec svatého Víta, posunčina (duševní nemoc);
- 401: *exordium* — úvod; *sedění sněmu* — 30. 11. 1865, kdy se hlasovalo o Herbstově návrhu adresy, doporučující obnovení širší a užší rady; návrh byl zamítnut 111 hlasy proti 105; *Dort zankt nicht ...* — Tam se nehádá o kostel tak mnoho křesťanů jako zde, ale to asi proto, že kolem dokola žádný není; slovní hříčka s výrazem Kirche, něm. církev i kostel; *volební řád vystavěl ... jen skrovnou komůrku* — jeden poslanec v Čechách připadal v městech na 11 600 obyvatel, na venkově na 49 000, zatím co Němcům stačil mnohem menší počet voličů, a byli proto na sněmu ve většině;
- 402: *brůzná vražda* — na Novém Městě Na lávkách v domě čp. 325 zavraždil 11. 12. 1865 sklepník Václav Fiala svou milenkou Annu

- Žemličkovou zahradnickým nožem žabkou; *Pope* — Alexander P. (1688—1744), angl. klasicistický básník;
- 403: *nové průsvitné hodiny* — hodiny s průsvitným číselníkem;
- 404: *Père-Lachaise* — viz vysv. k str. 12; *Parmentier* — Antoine Augustin P. (1737—1813), franc. filantrop a národohospodář; rostlinu bramboru přenesl z Německa r. 1869;
- 405: *bûche de Noël* — doslova vánoční poleno; *lořety* — nevěstky; *Jiří Fischer* — Johann Georg F. (1816—1897), něm. básník; právě v r. 1865 vyšla nová jeho sbírka *Neue Gedichte* (Nové básně);
- 407: *zemský sněm* — v té době měl na programu revisi volebního řádu, nové politické rozdělení Čech, otázky školské a j.; *uherské narovnání* — Uhři kladli požadavky úplné autonomie, k níž došlo r. 1867 rozdělením říše na Rakousko-Uhersko; *španělská revoluce* — v těch dnech probíhalo vojenské protivládní povstání generála Prima; *le temps ne fait rien à l'affaire* — čas na věci nic nemění;
- 408: „*Bohemie*“ *mne také poučila* — narážka na zprávu 22. 1. 1866 na str. 14 *Die Rathausuhr* — Radniční orloj; „*deutscher Ziffering*“ — německý ciferník; *sogenannte böhmische Stunden* — tak zvané české hodiny; „*sogenanntství*“ — odvozenina od „sogenannt“, tak zvaný; *ad marginem* — na okraj; *Grillparzer* — Franz G. (1791—1872), něm. dramatik; *Grün* — Anastasius G. (vl. jm. Anton Alexander Graf von Auersperg, 1806—1867), něm. básník v Kraňsku; ve svých liberálně politických verších horlil pro svobodu všech národů; *Zedlitz* — Joseph Christian Z. (1790—1862), něm. básník, autor veršů výpravných a reflexivních, který oslavoval zejména mrtvé velikány; *Eichendorf* — Joseph E. (1785—1857), něm. romantický spisovatel, převážně lyrik; *Chamisso* — Adalbert Ch. (1781—1838), něm. pesimistický básník francouzského původu; *Lenau* — viz vysv. k str. 370;
- 409: *Misanthrop* — Molièrova komedie o vzdělaném škarohlídovi s jemným citem pro právo a pravdu (srov. Div. III, 74—76); *Braniboři* — po prvé 5. 1. 1866; *Umělecká beseda pro ni se byla prohlásila* — 20. 4. 1863 bylo složeno památné memorandum intendanci českého divadla, aby se Smetana stal kapelníkem české opery; *Grund* — Arnošt G. (1844—1918), člen české zpěvohry v l. 1865—1868; v Braniborech zpíval úlohu poběhlíka Jíry;
- 410: *Jean Paul* — viz vysv. k str. 361; *štyrská písnička* — báseň „Poslední básník“ od štyrského básníka Anastasia Grüna; Neruda cituje její závěr;
- 411: *špatnou knihu odpouští Molièrův Misanthrop* — ve scéně I. jedn. Alcest (titulní postava hry) odsuzuje nepovedený básnický pokus Orontův: měl by nechat špatných veršů, poněvadž nepíše z hladu; *jeden takový kohoutek* — Tagesbote 17. 1. 1866; *matador Lanna* — Vojtěch L. (1805—1866), stavitel lodí, zemřel 15. 1.; *der Industrie*

- nach ein Deutscher* — podle průmyslu Němec; *polívka à la julienne* — zeleninová; *Kadeřávkův „český samolet“* — létací stroj, který chtěl sestrojít nešťastný vynálezce Václav K. (1835—1881), činný i literárně (srov. Květy 1866 a Pod. III, 347—349); *herec němec-ký* — Volkmar Kühns; *nynější ředitel pražské konservatoře* — Josef Krejčí (1822—1881);
- 412: *Jiří Kolár* — viz vysv. k str. 385; *antecedens* — totéž co „precedens“: případ, podle něhož se rozhoduje v budoucnosti; *Schmerzenschrei* — výkřik bolesti;
- 413: *Mezřofanti* — Giuseppe M. (1771—1849), italský kněz, polyglot, dovedl mluvit 29 jazyky a rozuměl 58 řečem; *Bopp* — Franz B. (1791—1867), něm. zakladatel srovnávacího jazykozpytu, obíral se hlavně studiem jazyků východních; *Čeněk Šercl* (1843—1906), jazykozpytec; od r. 1869 universitní docent a potom profesor v Rusku, v Charkově a Oděse; viz Pod. I, 264—267; *Figaro* — viz vysv. k str. 69; *Kikeriki* — viz vysv. k str. 382; *villegiatura* — viz vysv. k str. 188, zde skupina vil, míněno ironicky o nuselských domácích; *třimecítma* — třiadvacet; *Bohemie* — viz vysv. k str. 63; „*Kill devil*“ — smrtící dábel, jméno ostrého likéru; *proslulý „Turek“* — socha v Brokoffově sousoší sv. Jana, sv. Ivana a sv. Felixe z r. 1714 na Karlově mostě;
- 414: *biblická epizoda babylonská* — zmatení jazyků při stavbě věže babylonské (srov. 1. kn. Mojžíšova, kap. 11); *Bohemie* — viz vysv. k str. 63; *Klučák* — Franz Klutschak, viz vysv. k str. 63; *historický spolek* — viz vysv. k str. 169;
- 415: *Mirza Schaffy* — viz vysv. k str. 378;
- 416: *všude zvoní stříbro* — narážka na velkou aféru s dlouholetým zpronevěřováním stříbra z příbramských dolů; proces se dostal před soud až v únoru 1866; *včerejší Humory* — v rubrice „Granáty“ 17. 2. 1866, str. 57, s podpisem „Pan Ignác“; *nebožtík Paleček* — humoristický časopis malého formátu, který vydávali v l. 1841 až 1847 Fr. J. Rubeš, Frant. Hajniš a Václav Filípek; zde snad míněna „Veselá předmluva k smutné povídce o jednom nešťastném bačkoraři“, Paleček 1843, sv. XII, str. 14—50;
- 417: *wer's hat ...* — kdo je má, má starosti, kdo je měl, má hoře; *únorovka* — viz vysv. k str. 14; Schmerlingův nástupce Belcredi únorovou ústavu zatím suspendoval; *Ochranovští* — viz vysv. k str. 73; *Jean Paul* — viz vysv. k str. 361; „*napravo šíře hledíme ...*“ — viz vysv. k str. 346; *Louis Napoleon, kdyby byl roku 1848 utekl ...* — narážka na historickou událost, nikoliv r. 1848, nýbrž r. 1832: Ludvík Napoleon, tehdy v emigraci, si vyžádal od Ludvíka Filipa svolení ke krátkému pobytu v Paříži a ubytoval se v hotelu Hollande na náměstí Vendômešském; předstíral chorobu a pomocí republikánů a bonapartistů se pokusil o státní převrat; po jeho ztroskotání byl znovu z Francie vypovězen; „*velký malý*“ *Napo-*

- leon* — Napoleona III. nazýval Victor Hugo Malým Napoleonem na rozdíl od jeho strýce Napoleona I., zvaného Napoleon Veliký;
- 418: *rytíř Schmerling, když musil „dobrovolně“ od kormidla* — viz vysv. k str. 417; *Velké je to ... „toho nedovedu“* — myšlenka z Kantova spisu *Kritik der Wissenschaft*; *dle Komenského* — srov. sbírku přísloví *Moudrost starých předků* z r. 1849; *Kotzebue* — viz vysv. k str. 253;
- 419: *Fürst* — viz vysv. k str. 335; *Malherbe* — François M. (1556 až 1628), franc. básník a kritik; usiloval o čistotu a ryzost jazyka a o lahodnost verše; *pršící nyní pruské noty* — Bismarck chtěl zajistit Prusku prvenství v německém spolku (Bund), a proto vyzýval Rakousko, aby přistoupilo na společný parlament; *u Engländera* — podřadný vídeňský lokál, kde měl Fürst svůj kabaret;
- 420: *Josefovské divadlo* — Josefstädter Theater ve Vídni; jeho správu převzal Fürst r. 1865; *sestry Marchisiovy* — viz vysv. k str. 288; *před málo dny* — 27. 3. 1866; *Höfler* — viz vysv. k str. 167 a 265; *pan Brinz* — viz vysv. k str. 27;
- 421: *ač sobě musili čeští universitní profesori nechat na sněmě výčitku líbit* — narážka na případ prof. Hamerníka, viz vysv. k str. 283; *v jistém pruském listu* — v šovinistickém berlínském časopisu *Norddeutsche allgemeine Zeitung*, který vycházel od r. 1861;
- 423: *smržovka* — husitská zbraň v podobě koule obité hřeby a visící na řetízku; *„Das ist Lützows wilde, verwegene Jagd“* — „To jsou Lützowovi divoci, smělí jezdci“, píseň básníka něm. protinapoleonských osvobozeneckých bojů Theodora Körnera (1791–1813), zhudebněná K. M. Webrem a tak zlidovělá (*Lützov* — Ludwig Adolf Wilhelm von L., 1782–1834, pruský generál, vůdce dobrovolnických sborů v osvobozovacích válkách); *černí myslivci* — Lützowova jízda měla černé uniformy; *de mortuis* — viz vysv. k str. 112; *Bohemie* — viz vysv. k str. 63;
- 424: *Khevenhüller* — pluk měl jméno po rodu franc. hrabat a knížat, který přišel z Korutan do Čech; *Vecko* — viz vysv. k str. 357; *druhý tenorista německého divadla* — míněn patrně Bachmann, viz vysv. k str. 357; *außerkontraktlich* — mimo smlouvu, ačkoliv má smlouvu; *policejní úředník, Čech a německý feuilletonista* — Julius Rosen, vl. jm. Mikoláš Duffek (1833–1892), též dramatik; v tiskovém oddělení pražského policejního ředitelství působil v l. 1860–1866; *Lisztova „Alžběta“* — oratorium „Legenda o svaté Alžbětě“ od Franze Liszta (1811–1876), jež bylo provedeno r. 1866 v Praze;
- 426: *Roger* — Gustave Hippolyte R. (1815–1879), franc. tenorista; *Oslí kůže* — 29. 4. 1866 se hrála v Novoměstském divadle po prvé kouzelná hra neznámých autorů o oslu, s něhož při hřebelcování prší dukáty. Osel zcepení, poněvadž jeho majitelka, rozmarná princezna, ho stále dře, za to je král zajat kouzelníkem a dcera ho

- vysvobodí tím, že oděna v oslí kůži celý rok mozolně pracuje (srov. Nerudův referát v NL 1. 5. 1866, Div. III, 104—105); *němý plyn obce pražské* — plyn byl zaveden r. 1849 belgickou společností, obecní plynárna byla otevřena až 16. 10. 1867 na Žižkově;
- 427: *páter Klinkowström* — pražský jezuita, který konal kazatelské cesty po Čechách; „*Quel plaisir d'être soldat*“ — „Jaká rozkoš býti vojákem,“ arie z Boieldieuovy opery Bílá paní, v níž Roger zpíval mladého anglického důstojníka jménem George Brown při své druhé pohostinské hře 27. 4. 1866 v Král. zem. českém divadle;
- 429: *Bismarck prý se již rozmýšlí* — narážka na kolísání Pruska v době kongresu, kdy se měly sejít zúčastněné mocnosti, aby se zabránilo válce. Ukazovalo se totiž, že pruské finance nejsou v nejlepším stavu a vojska že může být postaveno mnohem méně, než Bismarck počítal; *český herec pan B.* — patrně Bíl, viz vysv. k str. 375; *jako kdys Niobě slzy* — narážka na antickou báji, v níž pyšná matka, potrestána smrtí svých dětí, žalem zkamení; „*sardoa herba*“ — pryskyřník, jehož požití prý stahovalo tvář ve výraz smíchu; *Virgil* — viz vysv. k str. 342;
- 430: *Bedřich Vilém IV.* — pruský král Friedrich Wilhelm IV., vládl v l. 1840—1861;
- 431: *Kalina* — viz vysv. k str. 290; *máme i historika českého* — míněn Václav Vladivoj Tomek (1818—1905); *genus „homo sapiens-Linné“* — rod „homo sapiens“ podle švédského přírodovědce Karla Linnéa (1707—1778); *Aramisové, Athosové a Porthosové* — jména hlavních hrdinů Dumasova románu Tři mušketýři;
- 432: *Moliérova Tonča* — služebná v Molièrově veselohře Pacient a lékař (Zdravý nemocný) hrané po prvé v Prozatímním divadle 28. 2. 1864; *slavnostní dny pražské* — ve dnech 26.—31. 10. 1866 navštívil Prahu císař František Josef s císařovnou Alžbětou;
- 433: „*hoch*“ — něm. „sláva!“; *pan D.* — patrně Richard Dotzauer, srov. vysv. k str. 239; *turnování* — cvičení; *francouzský jeden dramatik* — Victorien Sardou v komedii La famille Benoîton (srov. vysv. k str. 398); *Moniteur* — viz vysv. k str. 41;
- 434: *korunovační klenoty české* — za války prusko-rakouské je dal dr Brauner v květnu r. 1866 odvézt do Vídně a uložit v rodinné pokladně císařské. Do Prahy byly slavně přivezeny v srpnu r. 1867; viz Spol. II, 306; *polyfonní* — mnohohlasý;
- 435: *Půst* — Antonín P., krejčovský pomocník, byl na udání angl. diplomata a dobrodruha Palmera neprávem zatčen jako podezřelý z atentátu na císaře, spáchaného 24. 10. 1866 před Prozatímním divadlem; *Mlynář a jeho dítě* — populární hra Salomona Raupacha o lakomém mlynáři a jeho nešťastné dceři Marii, která se utrápila pro lásku k chudému chasníkoví a zemřela na tuberkulosu (viz Žerty, str. 155 a j.);
- 436: *Molukey* — součást souostroví Indického v jihovýchodní Asii;

Čím menší . . . k ní — tento verš, který Neruda několikrát opakuje a prohlašuje za Máchův, není z dosud známých Máchových básní ani rukopisů doložen;

- 438: *firmant* — ten, kdo podpisuje za firmu; *Mojžíš na obraze Michala Angela* — míněna socha sedícího Mojžíše od Michelangela Buonarroti; *co pověstný kuchař* — Alexandre Dumas st. (viz vysv. k str. 165) byl známý labužník a zřídil dokonce továrnu na omáčky; *mana à la julienne* — zvláštní zeleninová polévka;
- 439: *z působem Sandtnerovým* — v grafickém ústavu Jana S. (1837—1900) v Praze se prováděly vypouklé nápisy a kresby na mramoru bez dláta, jen lučebním pochodem, leptáním, tak zvanou lithokaustikou (Ferdinandova tř. čp. 61-24 a Václavské nám. čp. 838-15); *zlaté Aronovo tele* — modla, kterou podle bible ulil starší bratr Mojžíšův, aby se lid měl čemu klaněti, když za nepřítomnosti Mojžíšovy toužil po bohoslužbách; *má ossiánské rozměry* — je tak mohutná, jako byl dojem z domnělého objevu Zpěvů Ossianových (viz vysv. k str. 67); *Wilhelm Jensen* (1837—1911), něm. romanopisec a básník, rodem z Holštýnska; od r. 1865 žil ve Stuttgartě; „*Deutsches Land . . .*“ — Německá země a národ po obou stranách oceánu; *Lenau* — viz vysv. k str. 370; *Konfucius Jahn* — Friedrich Ludwig J. (1778—1852) vybudoval něm. turnérství na podkladě bojovného nacionalismu a odkázal svou nauku budoucím generacím tak jako čínský praktický filosof *Konfucius* ze 6. stol. před n. l.;
- 442: *mnichovská glyptotéka* — viz vysv. k str. 232; *referát jeho o včerejší schůzi sněmovní* — o druhém zasedání českého sněmu dne 23. 11. 1866, kdy se jednalo o zemském rozpočtu na r. 1867 a o chudinském zákonu pro zemi Českou; *jisté nové karlínské kněhkupectví* — Mikuláš a Knap; *divinačně* — věštecky; *Nestroyův šprýmovný Trojlístek* — Zlý duch Lumpacivagabundus aneb Ludrácký trojlístek, fraška vídeňského komika Johanna N. (1801—1862) z r. 1833;
- 443: *jejich bohdá brzké stěhování se z Čech* — feuilleton o jesuitech viz Spol. II, 157—160;
- 444: *Peabody* — George P. (1795—1869), americký lidumil usazený od r. 1837 v Londýně, podporoval zvláště instituce vědecké a výchovné;
- 446: „*Rien pour rien*“ — „Nic za nic“; *Murger* — Henri M. (1822—1861), franc. spisovatel, známý zvláště humoristicko-sentimentálními obrázky ze života umělecké a studentské bohémy Paříže; r. 1851 vydal román *Scènes de la vie de bohème* (Ze života bohémy); *beaucoup pour rien* — mnoho za nic; *deo gratias* — zaplať pánbůh.